

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΑΓΩΓΗΣ: ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ (Τ.Π.Ε.) ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

*Η Έρευνα μέσω του Διαδικτύου: Ανασκόπηση και ανάλυση ζητημάτων
Ηθικής και Δεοντολογίας*

του/της

ΞΑΝΘΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του
Διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στις
Επιστήμες της Αγωγής: Εφαρμογές Τεχνολογιών Πληροφορίας και
Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.)
στην Εκπαίδευση και τη Δια Βίου Μάθηση
(με ειδίκευση στη ρομποτική στην εκπαίδευση)

Οκτώβριος, 2022

© ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, Έτος

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία (ΜΔΕ), η οποία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακού Σπουδών στις Επιστήμες της Αγωγής: Εφαρμογές Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) στην Εκπαίδευση και τη Δια Βίου Μάθηση (με ειδίκευση στη ρομποτική στην εκπαίδευση), και τα λοιπά αποτελέσματα αυτής αποτελούν συνιδιοκτησία του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και του φοιτητή, ο καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης και αναπαραγωγής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και

το συγγραφέα και το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, όπου εκπονήθηκε η ΜΔΕ καθώς και τον Επιβλέποντα Καθηγητή και την Επιτροπή Αξιολόγησης.

Πρόλογος

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο “Η Έρευνα μέσω του Διαδικτύου: Ανασκόπηση και ανάλυση ζητημάτων Ηθικής και Δεοντολογίας” είναι αποτέλεσμα σημαντικής και έντονης εσωτερικής, κυρίως, τριβής της φιλοσοφίας με την επιστήμη, και συγκεκριμένα με την έρευνα που επιτυγχάνεται μέσω Διαδικτύου. Πιο συγκεκριμένα, επιδιώχθηκε η εναρμόνιση της φιλοσοφίας και της επιστήμης και ενώ ένας τέτοιος συνδυασμός δεν ήταν σε καμία περίπτωση εύκολος, θα λέγαμε με βεβαιότητα, πως βάσει μιας σημαντικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης προσεγγίστηκε με όσο το δυνατό πιο σαφή και ορθό τρόπο. Κάθε κεφάλαιο περιλαμβάνει ποικίλα και βασικά ζητήματα, τα οποία γεννιούνται κατά τη διαδικασία μιας έρευνας, και στη συγκεκριμένη περίπτωση μελέτης κυρίως μέσω Διαδικτύου και ακολουθείται από έναν κατάλογο προτεινόμενης βιβλιογραφίας, ώστε ο αναγνώστης να μπορέσει να ανατρέξει, αφού το επιθυμεί. Με λίγα λόγια σε όλη την έκταση της παρούσας διπλωματικής εργασίας επιδιώκεται η σύνδεση της φιλοσοφίας με την επιστήμη και συγκεκριμένα των φιλοσοφικών αρχών και των αρχών που πρέπει να διέπουν την επιστήμη, αλλά και να προσδίδουν στο επιστήμονα συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά, προκειμένου μία έρευνα να επιφέρει αντικειμενικά και ορθά αποτελέσματα

Ευχαριστίες

Με την παρούσα διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται ο κύκλος των σπουδών μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών με τίτλο « Επιστήμες Αγωγής: Εφαρμογές τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) στην εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση», του τμήματος Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Κατά τη διάρκεια των σπουδών μου ήταν αξιόλογη η συμβολή των καθηγητών μου στο μεγάλο εύρος γνωστικών αντικειμένων, που παρακολουθώντας και μελετώντας προσεγγίσαμε, στους οποίους οφείλω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου για αυτή τους τη συμβολή. Ειδικότερα, επιθυμώ να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου και επιβλέποντα της παρούσας διατριβής, κo. Σταμοβλάση Δημήτριο, του οποίου η συμβουλευτική καθοδήγηση σε όλα τα στάδια της διατριβής, ήταν αξιοσημείωτη. Οφείλω, επίσης, να εκφράσω τις ευχαριστίες μου και προς τους οικείους μου για την αμέριστη συμπαράσταση και υπομονή.

*Η Έρευνα μέσω του Διαδικτύου: Ανασκόπηση και ανάλυση ζητημάτων
Ηθικής και Δεοντολογίας*

Περίληψη

Ο βασικός σκοπός μίας επιστημονικής έρευνας είναι να προάγει την επιστημονική γνώση, βασιζόμενη σε θεωρίες, είτε αποδεκτές, είτε υπό επεξεργασία, οι οποίες είναι αναγνωρισμένες από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα. Αδιαμφισβήτητα, η ραγδαία ανάπτυξη και εξέλιξη της επιστημονικής έρευνας φέρνει στην επιφάνεια δεοντολογικούς και ηθικούς προβληματισμούς, που χρήζουν ουσιαστικής αντιμετώπισης, δεδομένου πως μία έρευνα θα επηρεάσει και θα ενισχύσει και κάποια άλλη υπάρχουσα θεωρία, μέσω των πορισμάτων της. Η ηθική και η δεοντολογία θα αποτελούν ένα αναγκαίο κομμάτι της έρευνας, που πρέπει να προσεγγίζεται με ιδιαίτερη προσοχή ανάλογη και της προσοχής του ερευνητή, όταν πραγματοποιεί την έρευνα και τη μελέτη του.

Μία έρευνα, η οποία πραγματοποιείται κάποια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, αποτελεί και μία παρέμβαση στην ανθρώπινη ιστορία και ,συνεπώς, πρέπει να αντιστοιχεί τόσο στις αρχές όσο και στις αξίες του πολιτισμού εκείνης της περιόδου. Δεδομένου του τρόπου, με τον οποίο διεξάγεται μία επιστημονική έρευνα, καλλιεργείται και πλάθεται ένα συγκεκριμένο ήθος σχετικά με τον ρόλο της επιστήμης, κάνοντας αναγκαία την εναρμόνιση της με το ηθικό και δεοντολογικό υπόβαθρο της εποχής, που πραγματοποιείται. Άλλωστε, μία έρευνα οφείλει να τηρεί κάποιους συγκεκριμένους κανόνες, ώστε εν τέλει να υπηρετεί τον άνθρωπο και την κοινωνία, και να συμβάλει ακολούθως στην ελαχιστοποίηση των εθνικών διαφορών σε επιστημονικό επίπεδο.

Αυτό που θα μας απασχολήσει στην παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική

εργασία είναι τα ηθικά και δεοντολογικά διλήμματα, που εγείρονται παράλληλα με μία διαδικτυακή έρευνα. Η ηθική ως ένα σύνολο αρχών, που πρέπει να εφαρμόζονται σε όλους τους τομείς της επιστήμης προσφέρει στον ερευνητή τις απαραίτητες οδηγίες, προκειμένου η έρευνα του να ολοκληρωθεί με επιτυχία. Τα πιο συνηθισμένα ζητήματα, στα οποία θα ανατρέξουμε λεπτομερώς πέραν των βασικών όρων, είναι η συνειδητή συγκατάθεση όσων εμπλέκονται στην έρευνα, η προστασία των προσωπικών δεδομένων, η διττή χρήση των ερευνητικών αποτελεσμάτων, η διατήρηση της ανωνυμίας, ο σεβασμός στην ιδιωτική ζωή, το φαινόμενο της εξαπάτησης, της προδοσίας και της εμπιστευτικότητας. Επιπρόσθετα, η θεωρία των τεσσάρων αρχών (αυτονομίας, ωφέλειας, μη πρόκλησης βλάβης, δικαιοσύνης) δύναται να μας προσφέρει τις κατευθυντήριες γραμμές, ώστε να αντιμετωπιστούν όσο το δυνατό πιο αποτελεσματικά τα δεοντολογικά ζητήματα, που προκύπτουν κατά τη διαδικασία μία έρευνας.

Λέξεις Κλειδιά: Επιστήμη, Διαδίκτυο, Ηθική, Δεοντολογία

Internet Research: A Review and Analysis of ethic issues

Abstract

The main purpose of a scientific research is to promote scientific knowledge, based on theories, either accepted or under development, which are recognized by the international scientific community. Undoubtedly, the rapid development of scientific research brings to the surface ethical concerns, which are necessary to be treated, taking into consideration that a research will affect and amplify an other theory, through its findings. Ethics and deontology will be a necessary research's part, which must be approached with special care, commensurate with the attention of the researcher, when he does his research and his study.

An investigation, which is carried out at a certain point in time, is also an intervention in human history and, consequently, must correspond to both the principles and the values of the culture of that time. Taking into consideration the way in which a scientific research is conducted, a specific ethos is cultivated and formed regarding the role of science, making it necessary to harmonize it with the moral and ethical background of this time. After all, a research must adhere some specific rules, in order to ultimately serve man and society, and subsequently contribute to the minimization of national differences at a scientific level. What will concern us in this postgraduate thesis are the moral and ethical dilemmas, which are raised in parallel with an online research. Ethics as a set of principles that must be applied in all areas of science offers to researcher the necessary guidelines in order his research to be completed successfully. The most common dilemmas, which we will study in detail beyond the basic terms, are the informed consent of those involved in research, the protection of personal data, the dual use of research results, the preservation of anonymity, respect for privacy, the phenomenon of deception, betrayal and confidentiality. In addition, the theory of the four principles (autonomy, beneficence, non-harm, justice) can offer us the guidelines, in order to be fronted efficiently ethical issues, which are accrued during the course of an investigation.

Keywords: Science, Internet, Ethics, Deontology

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος v

Περίληψη viii

Abstract x

Εισαγωγή 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1. Βασικοί όροι

1.1 Η επιστήμη και ο ρόλος της 4

1.2 Η επιστημονική έρευνα και ο ρόλος της 7

1.3 Η επιστημονική μέθοδος και ο ρόλος της 8

1.4 Διάκριση ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας 11

1.5 Η γέννηση και η χρήση του Διαδικτύου 13

1.6 Η Δεοντολογία της έρευνας 15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2. Ερευνητικά εργαλεία στο Διαδίκτυο

2.1 Τα διαδικτυακά ερωτηματολόγια 19

2.2 Οι διαδικτυακές συνεντεύξεις 20

2.3 Η εθνογραφία 23

2.5 Το κοινωνικό δίκτυο 24

2.6 Η ανάλυση κοινωνικού δικτύου 25

2.7 Τα πλεονεκτήματα μίας διαδικτυακής έρευνας 26

2.8 Τα μειονεκτήματα μίας διαδικτυακής έρευνας 28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3. Προγράμματα, που χρησιμοποιούνται σε μία διαδικτυακή έρευνα

3.1 Γενική μορφή φόρμας 30

3.2 Παρουσίαση των google forms 31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4. Η θεωρία των τεσσάρων αρχών 38

4.1 Η αρχή του σεβασμού της αυτονομίας 39

4.2 Η αρχή της αγαθοεργίας 41

4.3 Η αρχή του μη βλάπτειν 42

4.4 Η αρχή της δικαιοσύνης 43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5. Δεοντολογία της διαδικτυακής έρευνας

5.1 Η έρευνα μέσω του διαδικτύου: συνοπτική και θεωρητική προσέγγιση
46

5.2 Η ηθική των ηλεκτρονικών υπολογιστών 48

5.3 Ηθική και ηθικά διλήμματα της 50

Επίλογος 56

Βιβλιογραφία_57

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με την UNESCO, η έρευνα γίνεται αντιληπτή και ορίζεται ως συστηματικές και δημιουργικές ενέργειες που αναλαμβάνονται για την αύξηση της γνώσης για τον άνθρωπο, τον πολιτισμό και την κοινωνία και για την εφαρμογή της σε νέους τομείς ενδιαφέροντος. Ειδικότερα ως προς την επιστημονική έρευνα, είναι η έρευνα που πραγματοποιείται με την εφαρμογή συστηματικών και κατασκευασμένων επιστημονικών μεθόδων για τη λήψη, ανάλυση και ερμηνεία δεδομένων.

Πιο συγκεκριμένα, λοιπόν, η έρευνα που διεξάγεται με σκοπό τη συμβολή στην επιστήμη μέσω της συστηματικής και με προγραμματισμένο και καλά οργανωμένο τρόπο συλλογής, ερμηνείας και αξιολόγησης δεδομένων ονομάζεται επιστημονική έρευνα, ενώ ερευνητής είναι αυτός που διεξάγει αυτήν την έρευνα. Η επιστημονική έρευνα είναι η ουδέτερη, αντικειμενική, συστηματική, προγραμματισμένη και πολλαπλών βημάτων διαδικασία που χρησιμοποιεί γεγονότα που ανακαλύφθηκαν προηγουμένως για να προωθήσει τη γνώση που δεν υπάρχει στη διαθέσιμη επιστημονική αρθρογραφία και βιβλιογραφία. Μπορεί να ταξινομηθεί ως παρατηρητική ή πειραματική όσον αφορά τις τεχνικές συλλογής δεδομένων, περιγραφική ή

αναλυτική ως προς την αιτιότητα και την προοπτική, και αναδρομική ή διατομεακή ως προς το χρόνο.

Όλες οι επιστημονικές έρευνες ξεκινούν με ένα συγκεκριμένο ερευνητικό ερώτημα και τη διατύπωση μιας υπόθεσης για την απάντηση σε αυτό το ερώτημα. Η υπόθεση πρέπει να είναι σαφής, συγκεκριμένη και να στοχεύει άμεσα στην απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα. Μία ισχυρή και ελεγχόμενη υπόθεση είναι το θεμελιώδες μέρος της επιστημονικής έρευνας, ενώ το αμέσως επόμενο βήμα είναι ο έλεγχος της υπόθεσης, χρησιμοποιώντας επιστημονική μέθοδο για την επιβεβαίωση ή την απόρριψή της.

Η επιστημονική μέθοδος πρέπει να είναι ουδέτερη, αντικειμενική, ορθολογική και ως εκ τούτου, θα πρέπει να μπορεί να εγκρίνει ή να απορρίπτει μία υπόθεση. Το ερευνητικό σχέδιο θα πρέπει να περιλαμβάνει τη διαδικασία λήψης δεδομένων και αξιολόγησης των μεταβλητών, διασφαλίζοντα ότι λαμβάνονται αναλύσιμα δεδομένα ανεξάρτητα εάν πρόκειται για μία ποιοτική ή ποσοτική-στατιστική ανάλυση δεδομένων. Στη συνέχεια, τα δεδομένα θα πρέπει να αναλύονται με τις καταλληλότερες μεθόδους και να αναδιατάσσονται, ούτως ώστε να έχουν περισσότερο νόημα, εάν χρειάζεται. Δυστυχώς, τα αποτελέσματα που λαμβάνονται μέσω αναλύσεων δεν είναι πάντα επαρκώς σαφή και για αυτόν τον λόγο απαιτούνται πολλαπλές επαναξιολογήσεις δεδομένων, ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και ερμηνεία των αποτελεσμάτων βάσει των ευρημάτων προηγούμενων επιστημονικών ερευνών. Μία καλά διεξαγόμενη και με ακρίβεια επιστημονική έρευνα θα πρέπει πάντα να είναι ανοιχτή σε επιστημονική κριτική, ενώ θα πρέπει επίσης να είναι σύμφωνη με τους ηθικούς κανόνες και να τηρεί όλους τους δεοντολογικούς κανόνες και πρότυπα σε όλα τα στάδια της.

Ο στόχος της επιστημονικής έρευνας είναι η ανακάλυψη νόμων και η διατύπωση θεωριών που μπορούν να εξηγήσουν φυσικά ή κοινωνικά φαινόμενα, ή με άλλα λόγια, να οικοδομήσουν επιστημονική γνώση. Είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι αυτή η γνώση μπορεί να είναι ατελής ή ακόμη και αρκετά μακριά από την αλήθεια. Μερικές φορές, μάλιστα, μπορεί να μην υπάρχει μόνο μία ενιαία καθολική αλήθεια, αλλά μάλλον μία

ισορροπία «πολλαπλών αληθειών». Πρέπει να γίνει κατανοητό το γεγονός ότι οι θεωρίες, στις οποίες βασίζεται η επιστημονική γνώση, είναι μόνο εξηγήσεις ενός συγκεκριμένου φαινομένου, όπως προτείνεται από έναν επιστήμονα-ερευνητή. Ως εκ τούτου, μπορεί να υπάρχουν 'καλές' ή 'κακές' εξηγήσεις, ανάλογα με το βαθμό στον οποίο αυτές οι εξηγήσεις ταιριάζουν καλά και συνάμα συνάδουν με την πραγματικότητα, και κατά συνέπεια, μπορεί να υπάρχουν 'καλές' ή 'κακές' θεωρίες.

Η διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας, επομένως, απαιτεί από τον εκάστοτε επιστήμονα-ερευνητή δύο ομάδες δεξιοτήτων, όπως είναι οι θεωρητικές και οι μεθοδολογικές, οι οποίες απαιτούνται για να λειτουργήσει σε θεωρητικό και εμπειρικό επίπεδο αντίστοιχα. Οι μεθοδολογικές δεξιότητες («τεχνογνωσία») είναι σχετικά τυπικές, αμετάβλητες μεταξύ των κλάδων και αποκτώνται εύκολα μέσω διδακτορικών -κυρίως- προγραμμάτων. Ωστόσο, οι θεωρητικές δεξιότητες («γνωρίζω-τι») είναι πολύ πιο δύσκολο να κατακτηθούν, απαιτούν χρόνια παρατήρησης και προβληματισμού και είναι σιωπηρές δεξιότητες που δεν μπορούν να «διδασκούν», αλλά μάλλον διδάσκονται μέσω της εμπειρίας στο πέρασμα των χρόνων. Εξάλλου, όλοι οι μεγαλύτεροι επιστήμονες στην ιστορία της ανθρωπότητας, όπως ο Γαλιλαίος, ο Νεύτωνας, ο Αϊνστάιν, ο Άνταμ Σμιθ, ο Δαρβίνος, και άλλοι, ήταν κορυφαίοι θεωρητικοί και μνημονεύονται για τις θεωρίες που διατύπωσαν ότι άλλαξαν την πορεία της επιστήμης.

Σήμερα, όμως, στα πλαίσια του 21^{ου} αιώνα, θα μπορούσε αναμφισβήτητα να υποστηριχθεί πως υπάρχει ένας εξαιρετικά μικρός αριθμός επιστημονικών ερευνών που δεν χρησιμοποιεί και δεν επηρεάζεται με κάποιο τρόπο από το Διαδίκτυο. Το Διαδίκτυο έχει ανοίξει τεράστιες δυνατότητες για έρευνα, καθώς ένας αυξανόμενος αριθμός μελετών διεξάγεται χρησιμοποιώντας το Διαδίκτυο τόσο ως πηγή δεδομένων όσο και ως τόπο διεξαγωγής έρευνας. Εν τούτοις, η χρήση του Διαδικτύου στην έρευνα έχει δημιουργήσει πολλές προκλήσεις, ενώ δύο βασικά ζητήματα που εγείρονται από την έρευνα που βασίζεται στο διαδίκτυο είναι η έγκριση δεοντολογίας και η ενημερωμένη συναίνεση. Έτσι, λοιπόν, καθώς το Διαδίκτυο έχει εξελιχθεί σε ένα πιο κοινωνικό και επικοινωνιακό εργαλείο,

πεδίο και τόπο διεξαγωγής επιστημονικών ερευνών, τα ηθικά ζητήματα έχουν αναδειχθεί σε μείζονος σημασίας και έχουν μετατοπιστεί από τα αποκλειστικά δεδομένα σε πιο ανθρωποκεντρικά.

Σε ό,τι αφορά την παρούσα μελέτη, πρόκειται για μία ανασκόπηση και κριτική προσέγγιση της έρευνας στο Διαδίκτυο. Αναλυτικότερα, στις κάτωθι ενότητες συζητούνται οι έννοιες της επιστήμης, της επιστημονικής έρευνας, της έρευνας μέσω του Διαδικτύου, των ηθικών διλημάτων που προκαλούνται, καθώς και των προγραμμάτων που χρησιμοποιούνται σε μία έρευνα Διαδικτύου. Η εργασία ολοκληρώνεται με ορισμένα τελικά συμπεράσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Βασικοί όροι

1.1 Η επιστήμη και ο ρόλος της

Αρχικά, ο όρος «επιστήμη» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Ουίλιαμ Ουέγουελ το 1834 στο περιοδικό με τίτλο «QuarterlyReview», και ακολούθως το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα έγινε δημοφιλής από τους Αμερικάνους. Βέβαια, οι πρώτοι, που ασχολήθηκαν με την επιστήμη ήταν οι αρχαίοι Έλληνες, οι οποίοι προσάρτησαν στην επιστήμη το βασικό της χαρακτηριστικό, την παρατήρηση, που ήταν, αλλά και είναι απαραίτητη προκειμένου να τεκμηριωθεί με λογικά επιχειρήματα μία πρόταση. Ειδικότερα, η επιστήμη είναι ένας χώρος που χρησιμοποιείται για να

δηλώσει το σύνολο της γνώσης που έχει αποδειχθεί και τεκμηριωθεί με ακρίβεια. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα σύνολο κανών λογικό και επιβλητικό που δημιούργησε ο άνθρωπος με απώτερο σκοπό να κατανοήσει τον κόσμο γύρω του μέσω της διαδικασίας της παρατήρησης. Μέσω της παρατήρησης η επιστήμη δύναται να παρέχει έγκυρη γνώση για το φυσικό κόσμο σύμφωνα με τις ανάγκες του ανθρώπινου είδους και με την παράλληλη αρωγή της τεχνολογίας, που διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στη ζωή σήμερα. Η λέξη επιστήμη προέρχεται από την λατινική «επιστήμη» που σημαίνει «γνώση». Η γνώση αυτή αποτελείται από μία αλληλουχία αρχών αλλά και νόμων που έχουν διαμορφωθεί βασιζόμενοι στη μέθοδο της παρατήρησης. Η σύγχρονη επιστήμη διαχωρίζεται σε τέσσερις κατηγορίες. Μπορούμε με βεβαιότητα να μιλήσουμε για τις θετικές επιστήμες, τις κοινωνικές, τις ανθρωπιστικές, και τις εφαρμοσμένες. Πρωτίστως, οι θετικές επιστήμες έχουν ως μεθοδολογικά εργαλεία την παρατήρηση και τα πειράματα και επιδιώκουν να μελετήσουν διάφορα φυσικά φαινόμενα. Ακολούθως, οι ανθρωπιστικές επιστήμες έχουν ως επίκεντρο τη μελέτη του ανθρώπου, ενώ οι κοινωνικές επιστήμες εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στη μελέτη της συμπεριφοράς ενός ανθρώπου μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Από την άλλη, οι εφαρμοσμένες επιστήμες αποτελούν μία εφαρμογή των θετικών, κοινωνικών και ανθρωπιστικών θεωριών και στοχεύουν στη χρήση της επιστημονικής γνώσης για την επίλυση πρακτικών προβλημάτων. Βέβαια, όταν μιλούμε για μία ανάμειξη αντικειμένων έρευνας τότε μιλάμε για ένα διεπιστημονικό πεδίο.

Αδιαμφισβήτητα η επιστήμη αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της ανθρωπότητας και προσφέρει στον άνθρωπο έγκυρη γνώση, και κατά αυτόν τον τρόπο τον βοηθάει να κατανοήσει τον κόσμο αλλά και να προσπαθήσει να τον αλλάξει. Η γνώση, λοιπόν, που προσφέρει η επιστήμη για τον κόσμο ακολουθεί έναν γρήγορο ρυθμό, που είναι λογικό να διαμορφώνονται προβληματισμοί σχετικά με την ποιότητα της γνώσης.

Η επιστήμη γεννιέται παράλληλα με τη φιλοσοφία, και ειδικότερα μέσα από αυτή. Το αρχαίο ελληνικό ρήμα «επίσταμαι», από όπου προκύπτει και ο όρος «επιστήμη» σημαίνει «γνωρίζω καλά», δηλαδή «έχω πλήρη και έγκυρη γνώση για κάποιο ζήτημα». Παρατηρείται, λοιπόν, πως από την προσωκρατική εποχή η φιλοσοφία και η επιστήμη βρίσκονται σε κοινή

πορεία και συμβαδίζουν στην προσπάθειά τους να θέσουν τις πρώτες βάσεις της έγκυρης και αποδεδειγμένης γνώσης. Αργότερα, και κατά τη χρυσή εποχή του Περικλή στην Αθήνα, οι δυο μεγάλοι Έλληνες φιλόσοφοι, ο Πλάτωνας, και ο Αριστοτέλης διατυπώνουν θεωρίες κατανόησης του κόσμου. Συνεπώς, η επιστήμη γεννιέται μέσα από τη φιλοσοφία και θεμελιώνεται πάνω της. Σταδιακά οι επιστήμες κατηγοριοποιούνται και αποκολλούνται από τη φιλοσοφία, χωρίς αυτό, φυσικά, να σημαίνει ότι την απορρίπτουν. Αναπτύσσουν, βέβαια, δικά τους κριτήρια προσέγγισης του αντικειμένου τους, προκειμένου να επέλθει έγκυρη και εμπειριστατωμένη γνώση πάνω σε ένα ζήτημα. Οι πρώτες επιστήμες που αποκολλήθηκαν από τη φιλοσοφία και αναπτύχθηκαν αυτόνομα ήταν τα μαθηματικά και η ιατρική από τα τέλη του 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Κρίνεται αναγκαία η αναφορά μας στο σπουδαίο ρόλο που κατέχει η φιλοσοφία, με την οποία όλες οι επιστήμες βρίσκονται σε ένα συνεχή και ατέρμονο διάλογο. Η φιλοσοφία της επιστήμης πραγματοποιεί μία κριτική εξέταση των αρχών, των αξιών και των επιπτώσεων της επιστήμης. Τα ζητήματα που απασχολούν στο μέγιστο τη φιλοσοφία της επιστήμης συγκεκριμενοποιούνται γύρω από τον ορισμό της επιστήμης, τη σχέση της επιστήμης με την κοινωνία, τις αρχές που βασίζεται η επιστήμη, και εν τέλει το είδος της γνώσης, που παρέχει αλλά και το ποσοστό της εγκυρότητάς της. Αυτός ο φιλοσοφικός προβληματισμός γύρω από τα βασικά θεμέλια και τους σκοπούς της επιστήμης στόχο έχει την δημιουργία νέων δρόμων και την ανακάλυψη νέων επιστημών.

Ο Φράνσις Μπέικον, ένας φιλόσοφος ορόσημο για την ανάπτυξη της επιστήμης, ισχυριζόταν πως η επιστήμη έδινε στον άνθρωπο τη δυνατότητα να βελτιώσει την ποιότητα της ζωής του, γεγονός που είναι εφικτό μέσω της μεθόδου της παρατήρησης και ακολούθως τη γέννηση θεωριών και νόμων.

Η επιστήμη διακρίνεται σε επιμέρους επιστήμες, που την απαρτίζουν και διαχωρίζονται ανάλογα με το περιεχόμενό τους. Ειδικότερα, οι κοινωνικές επιστήμες μελετούν τη σχέση του ανθρώπου με την κοινωνία, και πιο συγκεκριμένα τη συνύπαρξη των ανθρώπων, αλλά και την οργάνωση της κοινωνίας μέσα στην οποία δρουν και αλληλεπιδρούν. Έτσι, μπορούμε να μιλούμε για επιμέρους επιστήμες μέσα στην κατηγορία των κοινωνικών

επιστημών όπως είναι η ανθρωπολογία η πολιτική η οικονομία, η νομική η κοινωνιολογία ή και η ιστορία.

Στις ακριβείς επιστήμες συγκαταλέγονται οι επιστήμες εκείνες, που χρησιμοποιούν τη λογική και τα μαθηματικά στην προσπάθειά τους να πραγματοποιήσουν ένα πείραμα ή έναν υπολογισμό. Στις ακριβείς επιστήμες συγκαταλέγονται η φυσική, η αστρονομία, η χημεία, η βιολογία και η μηχανική, δηλαδή συγκαταλέγονται εκείνες οι επιστήμες, οι οποίες βασίζονται αυστηρά σε αρχές και γεγονότα που έχουν αποδειχθεί.

Οι φυσικές επιστήμες έχουν ως βασικό αντικείμενο μελέτης τους τα φυσικά φαινόμενα στην προσπάθεια διατύπωσης κανόνων και νόμων της φύσης. Οι φυσικές επιστήμες αναπτύσσονται παράλληλα με τον πολιτισμό και μέσω της εμπειρίας, αλλά και της λογικής και επιδιώκεται η όλο και καλύτερη κατανόηση των φυσικών φαινομένων και της λειτουργίας της φύσης γενικότερα με απώτερο σκοπό η όσο το δυνατό εμπειριστατωμένη πρόβλεψη ενός φαινομένου, ώστε οι άνθρωποι να μπορούν να προστατευτούν ή να καλύψουν τις ανάγκες τους.

Η επιστημονική γνώση είναι το αποτέλεσμα, δηλαδή η εμπειριστατωμένη και επαληθευμένη γνώση, η οποία γεννιέται συστηματικά από την παρατήρηση, το πείραμα, την ανάλυση δεδομένων και τις μετρήσεις, δηλαδή από την επιστημονική μέθοδο, που χρησιμοποιείται. Η επιστημονική γνώση είναι ακριβής, καθολική και αντικειμενική και μας επιτρέπει να κατανοήσουμε την πραγματικότητα γύρω μας. Αδιαμφισβήτητα, η επιστημονική γνώση χρησιμοποιεί την επιστημονική μέθοδο προκειμένου να επιτελέσει το στόχο της. Η επιστημονική γνώση επιδιώκει να εξηγήσει με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αντικειμενικότητα και ακρίβεια ένα ζήτημα, που βρίσκεται προς διερεύνηση και κατά ανάλογο τρόπο έχει ως στόχο την κατανόηση των φαινομένων και των νόμων, που τα διέπουν, αλλά και τις μεταξύ των φαινομένων αυτών σχέσεις.

1.2 Η επιστημονική έρευνα και ο ρόλος της

Η επιστημονική έρευνα βασίζεται στη μέθοδο της παρατήρησης και του πειράματος. Σημαντική είναι η συμβολή του Πόπερ, σύμφωνα με τον οποίο δεν αρμόζει να μιλούμε για επαλήθευση θεωριών μέσω της παρατήρησης και του πειράματος, αλλά οφείλουμε να επιδιώκουμε τη διάψευση θεωριών.

Πιο συγκεκριμένα όταν μία θεωρία δεν δύναται να ακυρωθεί και να διαψευσθεί τότε μπορεί με βεβαιότητα να θεωρηθεί ως έγκυρη. Με λίγα λόγια, η επιστημονική έρευνα στοχεύει στην αύξηση και την ανάπτυξη της γνώσης. Πιο συγκεκριμένα, μέσω μιας έρευνας πραγματοποιείται η ανάλυση ενός θέματος με γνώμονα την παρατήρηση και το πείραμα. Χρησιμοποιώντας την επιστημονική μέθοδο, που θα αναλυθεί αμέσως μετά, η επιστημονική έρευνα καταφέρνει να προσεγγίσει ένα ζήτημα με όσο το δυνατό πιο συστηματικό τρόπο. Ο αρχικός και θεμελιώδης στόχος της επιστήμης και της επιστημονικής έρευνας είναι η εύρεση λύσεων σε προβλήματα όπως είναι η επέκταση της γνώσης, η καθιέρωση κάποιων αρχών ή η εξήγηση ενός φαινομένου. Με βεβαιότητα θα έλεγε κανείς πως η επιστημονική έρευνα χαρακτηρίζεται από μεθοδικότητα, ορθολογικότητα και συστηματικότητα στην προσπάθειά της να εξαγει ορθά συμπεράσματα. Η καθαρή επιστημονική έρευνα αντιμετωπίζει προβλήματα θεωρητικού υπόβαθρου, ενώ η εφαρμοσμένη επιστημονική έρευνα επιδιώκει την εφαρμογή γνώσεων και θεωριών. Ακολουθώντας, η διερευνητική επιστημονική έρευνα έχει ως στόχο την αναζήτηση καινούργιων θεμάτων προς μελέτη και ανάλυση. Η περιγραφική επιστημονική έρευνα στοχεύει στην εύρεση της δομής κάποιου φαινομένου και ακολουθώντας Η επεξηγηματική επιστημονική έρευνα προσπαθεί να προσεγγίσει τους νόμους που καθορίζουν το παραπάνω φαινόμενο. Όσον αφορά τη στρατηγική, που ακολουθείται κατά τη διαδικασία της επιστημονικής έρευνας η επιστημονική έρευνα πεδίου χαρακτηρίζεται από τον ερευνητή ο οποίος συλλέγει τα δείγματα του σε ένα συγκεκριμένο τόπο όπου πραγματοποιείται η έρευνα. Κατά την πειραματική επιστημονική έρευνα ο ερευνητής προσπαθεί ο ίδιος να θέσει τις προϋποθέσεις προκειμένου να διερευνηθεί ένα φαινόμενο και πιο συγκεκριμένα η σχέση αιτίου-αποτελέσματος του. Τέλος Η επιστημονική έρευνα ντοκιμαντέρ είναι η έρευνα εκείνη που βασίζεται σε δεδομένα τα οποία παίρνει από άλλες ερευνητικές εργασίες.

1.3 Η επιστημονική μέθοδος και ο ρόλος της

“Μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερα διαφορετικά στάδια κατά τη διάρκεια των οποίων πραγματώνεται ο έλεγχος μιας θεωρίας. Υπάρχει, πρώτα, η λογική σύγκριση των συμπερασμάτων μεταξύ τους, με την οποία ελέγχεται

η εσωτερική συνοχή του συστήματος. Κατά δεύτερο λόγο, πραγματοποιείται η διερεύνηση της λογικής μορφής της θεωρίας, που έχει ως αντικείμενο να προσδιορίσει αν η θεωρία αποτελεί επιστημονική πρόοδο, αν αντέχει στους διάφορους ελέγχους μας. Τέλος, η θεωρία δοκιμάζεται με τη διαδικασία της εμπειρικής εφαρμογής των συμπερασμάτων τα οποία μπορούν να συναχθούν από αυτήν. Ο σκοπός αυτού του τελευταίου είδους ελέγχου είναι να ανακαλυφθεί μέχρι ποιου σημείου τα νέα αποτελέσματα της θεωρίας ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της πρακτικής, που προκύπτουν από καθαρά επιστημονικούς πειραματισμούς ή από συγκεκριμένες τεχνικές εφαρμογές. Εδώ η διαδικασία ελέγχου εξακολουθεί να είναι παραγωγική. Με τη βοήθεια άλλων προτάσεων, που έχουμε αποδεχτεί από πριν, παράγουμε λογικά από τη θεωρία ορισμένες “ενικές” (ατομικές) προτάσεις, τις οποίες μπορούμε να αποκαλέσουμε “προβλέψεις” και τις οποίες μπορούμε να ελέγξουμε ή να πραγματώσουμε εύκολα. Ανάμεσα σ’ αυτές επιλέγουμε εκείνες που βρίσκονται σε αντίφαση με τη θεωρία. Προσπαθούμε στη συνέχεια να αποφασίσουμε υπέρ ή κατά αυτών των προτάσεων που παραγάγαμε, παραβάλλοντάς τες με τα αποτελέσματα των πρακτικών εφαρμογών και των πειραμάτων. Αν η απόφαση είναι θετική, δηλαδή αν τα ατομικά μας συμπεράσματα γίνουν αποδεκτά ή επαληθευτούν, η θεωρία έχει παροδικά περάσει τον έλεγχο: δε βρήκαμε λόγους για να την απορρίψουμε. Ωστόσο, αν η απόφαση είναι αρνητική ή, με άλλα λόγια, αν τα συμπεράσματα διαψευστούν, αυτή η διάψευση διαψεύδει εξίσου και τη θεωρία από την οποία έχουν συναχθεί σύμφωνα με τους κανόνες της παραγωγικής λογικής. Όσο μια θεωρία αντιστέκεται στους συστηματικούς και αυστηρούς ελέγχους και μια άλλη δεν την αντικαθιστά με τα πλεονεκτήματά της κατά τη διάρκεια της προοδευτικής πορείας της επιστήμης, μπορούμε να πούμε ότι αυτή η θεωρία έχει “δώσει τις αποδείξεις της” ή πως έχει “επιβεβαιωθεί”. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί κάποια επιστημονική έρευνα πρέπει να χρησιμοποιηθεί Η επιστημονική μέθοδος που περιλαμβάνει το σύνολο των τεχνικών που πρέπει να τηρηθούν και να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να παραχθεί γνώση με εγκυρότητα και επιστημονική αξία. Η επιστημονική μέθοδος είναι το μέσο για την απόκτηση αντικειμενικότητας και εγκυρότητας της γνώσης και βασίζεται κυρίως στην παρατήρηση ,στο

πείραμα, στις μέτρησες και στην ανάλυση δεδομένων. Η χρήση αυτών των μεθόδων κατά την επιστημονική έρευνα προσδίδουν έναν δομημένο τρόπο προσέγγισης, αναζήτησης, και γέννησης της γνώσης. Παρατηρείται πως η επιστημονική μέθοδος είναι ένα σημαντικό ερευνητικό εργαλείο, το οποίο στοχεύει στην επίλυση ερωτημάτων που γεννιούνται μέσω της έρευνας και έτσι επιδιώκεται την επαλήθευση ή η ακύρωση κάποιας επιστημονικής προσπάθειας για την προσέγγιση ενός θέματος. Η επιστημονική μέθοδος ακολουθεί μία σειρά βημάτων προκειμένου να εγγυηθεί η εγκυρότητα της γνώσης που παράγει. Η παρατήρηση είναι το αρχικό στάδιο και περιλαμβάνει τη συλλογή των δεδομένων και την οργάνωσή τους. Ακολούθως, η πρόταση είναι το σημείο εκείνο από το οποίο ξεκινά ουσιαστικά η εργασία. Στη συνέχεια, υπόθεση είναι η προσπάθεια προσέγγιση της ενδεχόμενης λύσης του προβλήματος που πρόκειται να προσεγγιστεί και σηματοδοτεί τον προγραμματισμό της έρευνας που θα πραγματοποιηθεί. Στη συνέχεια η υπόθεση που έχει διατυπωθεί επιδιώκεται να επαληθευθεί μέσω κάποιων πειραμάτων. Κατά την επίδειξη ελέγχεται εάν η υπόθεση αποδείχθηκε μέσω των πειραμάτων, ώστε να μπορούμε να μιλούμε για την τελική φάση, για το συμπέρασμα όπου αναλογιζόμαστε τις γνώσεις που γεννήθηκαν.

Συνοψίζοντας όλες τις άνωθεν πληροφορίες, επισημαίνεται πως η επιστημονική έρευνα ορίζεται ως η προσεκτική εξέταση της μελέτης σχετικά με μία συγκεκριμένη ανησυχία ή πρόβλημα χρησιμοποιώντας επιστημονικές μεθόδους. Πρόκειται για μία διαδικασία συστηματικής έρευνας που συνεπάγεται τη συλλογή δεδομένων, την τεκμηρίωση κρίσιμων πληροφοριών, και την ανάλυση και την ερμηνεία αυτών των δεδομένων/πληροφοριών, σύμφωνα με κατάλληλες μεθοδολογίες που ορίζονται από συγκεκριμένους επαγγελματικούς τομείς και ακαδημαϊκούς κλάδους. Είναι μία συστηματική έρευνα για την περιγραφή, την εξήγηση, την πρόβλεψη και τον έλεγχο του παρατηρούμενου φαινομένου, και περιλαμβάνει επαγωγικές και απαγωγικές μεθόδους. Οι επαγωγικές μέθοδοι έρευνας αναλύουν ένα παρατηρούμενο γεγονός, ενώ οι απαγωγικές μέθοδοι επαληθεύουν το παρατηρούμενο γεγονός. Οι επαγωγικές προσεγγίσεις συνδέονται με την ποιοτική έρευνα και ανάλυση και οι

απαγωγικές μέθοδοι συνδέονται συχνότερα με την ποσοτική ανάλυση.

Μία καλά οργανωμένη και αξιόπιστη επιστημονική έρευνα ακολουθεί μία συστηματική προσέγγιση για τη συλλογή ακριβών δεδομένων, και οι επιστήμονες-ερευνητές πρέπει να εφαρμόζουν τον κώδικα ηθικής και δεοντολογίας της έρευνας καθ' όλη τη διάρκεια της διεξαγωγής της έρευνας και κυρίως όταν κάνουν παρατηρήσεις ή/και εξάγουν συμπεράσματα. Επιπλέον, η ανάλυση βασίζεται σε λογικό συλλογισμό και περιλαμβάνει τόσο επαγωγικές όσο και απαγωγικές μεθόδους· τα δεδομένα και η γνώση σε πραγματικό χρόνο προέρχονται από πραγματικές παρατηρήσεις σε φυσικά περιβάλλοντα· υπάρχει μία εις βάθος ανάλυση όλων των δεδομένων που συλλέγονται· είναι αναλυτική και χρησιμοποιεί όλα τα διαθέσιμα δεδομένα, ώστε να μην υπάρχει ασάφεια στα τελικά συμπεράσματα· όλες οι πληροφορίες είναι ακριβείς και επαληθευμένες, ενώ τα ευρήματα της έρευνας βοηθούν στη δημιουργία περισσότερων ευκαιριών διεξαγωγής μελλοντικών επιστημονικών ερευνών.

Πλην τούτων, όπως ήδη αναλύθηκε στις παραπάνω ενότητες, αναφορικά με τον σκοπό μιας επιστημονικής έρευνας, αυτός μπορεί να είναι είτε διερευνητικός, είτε περιγραφικός ή/και επεξηγηματικός, ενώ οι μέθοδοι έρευνας ταξινομούνται ευρέως σε ποιοτικές και ποσοτικές.

Επιπροσθέτως, ένα από τα βασικότερα συμπεράσματα που προκύπτει από όλα όσα συζητήθηκαν, είναι πως στα πλαίσια της σύγχρονης εποχής, είναι αναπόφευκτο ότι το Διαδίκτυο θα γίνεται όλο και περισσότερο «τόπος» και πηγή δεδομένων για την επιστημονική έρευνα. Αυτός είναι και ο λόγος, άλλωστε, για τον οποίο απαιτείται καθοδήγηση σχετικά με την ηθική διεξαγωγή μιας τέτοιας έρευνας. Είναι σημαντικό να υπάρχουν κατευθυντήριες γραμμές για να διασφαλιστεί ότι η έρευνα που βασίζεται στο Διαδίκτυο πληροί τα ίδια πρότυπα ηθικής και δεοντολογίας που ορίζονται για όλες τις άλλες έρευνες.

Εν κατακλείδι, καθίσταται καλύτερα κατανοητό το γεγονός ότι η συστηματική επιστημονική έρευνα προσφέρει μία αντικειμενική κατανόηση, επειδή η επιστημονική γνώση βασίζεται σε αντικειμενικά, απτά και αποδεδειγμένα στοιχεία. Με λίγα λόγια, η επιστημονική έρευνα είναι ζωτικής σημασίας για την περιήγηση αλλά και για την επιβίωση των

ανθρώπων στον συνεχώς μεταβαλλόμενο σύγχρονο κόσμο.

1.4 Διάκριση ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας

Μία κοινωνική έρευνα δύναται να πραγματοποιηθεί με τη χρήση ποσοτικών ή ποιοτικών μεταβλητών. Ποσοτική ονομάζεται μία έρευνα, που κατά τη διαδικασία διεξαγωγής της χρησιμοποιεί στατιστικές μεθόδους και δεδομένα αριθμητικά. Πιο συγκεκριμένα, η ποσοτική έρευνα εξετάζει και διερευνά διάφορα φαινόμενα βασιζόμενη αποκλειστικά σε αριθμητικά δεδομένα χρησιμοποιώντας τη στατιστική μέθοδο. Ο ερευνητής καλείται να συλλέξει τις απόψεις ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος του πληθυσμού μέσω ερωτηματολογίων και ακολούθως οφείλει να εξάγει συμπεράσματα έγκυρα και ταυτοχρόνων γενικευμένα στο σύνολο του πληθυσμού. Με άλλα λόγια, κατά την ποσοτική έρευνα χρησιμοποιούνται κυρίως ερωτηματολόγια και ο πληθυσμός ενός δείγματος είναι αρκετά μεγάλο. Το ερωτηματολόγιο, που έχει διαμορφωθεί από τον ερευνητή με απόλυτη μεθοδικότητα κατά τη διαδικασία μίας ποσοτικής έρευνας στόχο έχει να αντικατοπτρίσει τις απόψεις ενός συγκεκριμένου δείγματος, ώστε να μπορέσει με ορθότητα να γενικευθεί στο σύνολο του πληθυσμού. Βασική προϋπόθεση για τον ερευνητή είναι η μελέτη των ερευνών και των μελετών, που έχουν διεκπεραιωθεί στο παρελθόν, ώστε να μπορέσει να απομονώσει τις ανάγκες της έρευνας, που πρόκειται να ξεκινήσει. Αμέσως μετά, ο μελετητής οφείλει να εκφράσει την υπόθεση, που θα επιδιώξει να ελέγξει με την έρευνά του και τέλος θα προβεί στη δημιουργία των ερωτηματολογίων. Εφόσον η έρευνα ολοκληρωθεί, ο ερευνητής θα προβεί σε μία στατιστική ανάλυση των δεδομένων, ώστε με αυτόν τον τρόπο να ελέγξει την εγκυρότητα της υπόθεσης, που είχε εκφράσει στο αρχικό στάδιο. Βασισμένος στα αποτελέσματα και τις απόψεις, που εκφράστηκαν μέσω των ερωτηματολογίων επιδιώκει να απαντήσει στα ερωτήματα της έρευνάς του και να αποδείξει αν η υπόθεσή του αποδεικνύεται, και τέλος αν μπορεί να γενικευτεί.

Από την άλλη, η ποιοτική έρευνα είναι η έρευνα εκείνη που πραγματοποιείται με απώτερο σκοπό την ερμηνεία και την εξήγηση ενός κοινωνικού φαινομένου βάσει των αντιλήψεων, των στάσεων, των κινήτρων και της συμπεριφοράς ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος. Ο ερευνητής

προσπαθεί να απαντήσει σε δύο θεμελιώδη ερωτήματα, το «γιατί;» και το «πώς;», ώστε να κατανοήσει και να εξηγήσει ένα κοινωνικό φαινόμενο, βασιζόμενος στην παρατήρηση και την ερμηνεία. Κατά την ποιοτική έρευνα ο ερευνητής διατηρεί άμεση επαφή με τους συμμετέχοντες στην έρευνά του και για αυτό το λόγο το δείγμα αναφοράς δεν μπορεί να είναι το ίδιο μεγάλο, όπως στην ποσοτική έρευνα. Οι μέθοδοι, που χρησιμοποιούνται στην ποιοτική έρευνα είναι η παρατήρηση, οι συνεντεύξεις, η μελέτη περίπτωσης και η προφορική ιστορία.

Κατά την άμεση παρατήρηση, ο ερευνητής μελετά το δείγμα απλά παρατηρώντας το σε δημόσιους χώρους, χωρίς να παρεμβαίνει στη διαδικασία. Από την άλλη, κατά τη συμμετοχική παρατήρηση ο ερευνητής συμμετέχει στα γεγονότα, που διαδραματίζονται, ενώ στην εθνογραφική παρατήρηση ο ερευνητής και συμμετέχει στα γεγονότα, αλλά και ζει μαζί με το δείγμα του για κάποια χρονική περίοδο, είτε μικρή, είτε μεγάλη. Η συνέντευξη αποτελεί ένα επιπλέον εργαλείο, που έχει στα χέρια του ο ερευνητής, που χρησιμοποιεί την ποιοτική έρευνα, προκειμένου να μελετήσει ένα κοινωνικό φαινόμενο. Μέσω της συνέντευξης διαμορφώνεται μία στενή κοινωνική και ψυχολογική σχέση μεταξύ του ερευνητή και των μερών του δείγματός του. Κατά τη δομημένη συνέντευξη ο ερευνητής έχει έτοιμες τις ερωτήσεις, που πρόκειται να κάνει στον ερωτώμενο και ακολουθεί τη σειρά των ερωτήσεων. Κατά τη μη δομημένη συνέντευξη πραγματοποιείται μία ελεύθερη συζήτηση μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου, ενώ κατά την εντοπισμένη συνέντευξη ο ερευνητής οφείλει να είναι επιλεκτικός με το δείγμα του και πιο συγκεκριμένα οφείλει να ετοιμάσει το δείγμα του, το οποίο πρέπει να απαρτίζεται από μέλη με κοινές εμπειρίες και ερεθίσματα. Η μελέτη περίπτωσης χρησιμοποιείται κυρίως στις κοινωνικές επιστήμες και αποτελεί μία ερευνητική μέθοδο ποιοτικής έρευνας. Η μελέτη περίπτωσης δεν επικεντρώνεται σε ένα δείγμα του πληθυσμού, αλλά στη μελέτη μίας μεμονωμένης περίπτωσης. Πιο συγκεκριμένα, ο ερευνητής έχοντας να μελετήσει μία συγκεκριμένη περίπτωση έχει την ευκαιρία να αφοσιωθεί στην έρευνά του και να μελετήσει τις αλληλεπιδράσεις, που διαδραματίζονται μέσα σε αυτή. Κατά την μέθοδο της προφορικής ιστορίας πραγματοποιείται μία σειρά συνεντεύξεων με έναν ή πολλούς συμμετέχοντες στην έρευνα για μία

μεγάλη χρονική περίοδο.

Ο ερευνητής, που διεξάγει μία ποιοτική έρευνα οφείλει στο αρχικό στάδιο να παρουσιάσει το φαινόμενο, που θα μελετήσει, αλλά και τους στόχους της έρευνας, που θα ακολουθήσει. Αδιαμφισβήτητα, και προκειμένου η έρευνά του να επιφέρει κάτι καρποφόρο πρέπει να μελετήσει τις προηγούμενες έρευνες και μελέτες, που έχουν πραγματοποιηθεί για το συγκεκριμένο κοινωνικό φαινόμενο και ακολούθως η διατύπωση των ερωτημάτων είναι ο αμέσως επόμενος δρόμος, που πρέπει να ακολουθήσει ο ερευνητής. Τέλος, η επιλογή του δείγματος πρέπει να γίνει με ορθά κριτήρια, ώστε η έρευνά του να επιφέρει αντικειμενικά και ορθά αποτελέσματα. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει πως ο ερευνητής δεν έχει κάτι άλλο να αναλογιστεί σχετικά με την έρευνά του. Αντιθέτως, κρίνεται αναγκαίο να έχει κατά νου ενδεχόμενα προβλήματα, που πιθανών να προκύψουν. Τέλος, όταν ολοκληρωθεί η έρευνα πρέπει να αποφασιστεί ο τρόπος με τον οποίο θα γνωστοποιηθούν τα ευρήματα.

Ωστόσο, με βεβαιότητα μπορεί να πει κανείς πως η ποσοτική και η ποιοτική έρευνα αλληλοσυμπληρώνουν η μία την άλλη και σε συνδυασμό μπορούν να οδηγήσουν στην όλο και μεγαλύτερη αντικειμενικότητα των ευρημάτων.

1.5 Η γέννηση και η χρήση του Διαδικτύου

Ωστόσο, η όλο και μεγαλύτερη συχνότητα χρήσης του Διαδικτύου τις τελευταίες δεκαετίες ανοίγει το δρόμο για τη χρησιμοποίηση του και κατά την περίπτωση διεκπεραίωσης μιας έρευνας. Αυτό οφείλεται στην αλματώδη ανάπτυξη των τεχνολογικών εργαλείων και επιτρέπει στους ερευνητές να πραγματοποιούν διαδικτυακές έρευνες, οι οποίες περιλαμβάνουν την αποστολή ενός ερωτηματολογίου μέσω email ή την ανάρτηση ενός ερωτηματολογίου σε κάποια διαδικτυακή πλατφόρμα. Το Διαδίκτυο αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο που χρησιμοποιείται σήμερα από ερευνηθεί για τη διεξαγωγή ποσοτικών ερευνών. Στις μέρες μας τα δίκτυα δεν είναι απομονωμένα αλλά συνδέονται με άλλα δίκτυα, γι'αυτό και σχηματίζουν το διαδίκτυο. Ιστορικά, η πρώτη διαδικτυακή σύνδεση πραγματοποιήθηκε το 1969 όταν ο άνθρωπος πήγε για πρώτη φορά στη Σελήνη ενώ η γέννηση του ίντερνετ πραγματοποιήθηκε από τον φοιτητή Τσαρλς Κλάιν το 1969 ο οποίος επιδίωξε να αποστείλει ένα μήνυμα από το

πανεπιστήμιο που φοιτούσε στο Λος Άντζελες σε έναν υπολογιστή που βρισκόταν 500 χιλιόμετρα μακριά. Το διαδίκτυο αδιαμφισβήτητα Έχει εξελιχθεί σε ένα σημαντικό σύστημα επικοινωνίας και το οποίο έχουν τη δυνατότητα να απολαύσουν όλες οι κατοικημένες χώρες του κόσμου. Το Διαδίκτυο όταν χρησιμοποιείται με ορθό τρόπο από τους χρήστες του προσφέρει πληροφορίες, γνώσεις, επικοινωνία και κοινωνικοποίηση στο σύνολο της ανθρωπότητας. Ειδικότερα, μέσα στο διαδίκτυο μπορεί κανείς να αναζητήσει πληροφορίες σχετικά με τα ενδιαφέροντά του και με βεβαιότητα μπορεί να εντοπίσει ένα μέγιστο ποσοστό δημοσιευμάτων που καθημερινά εμπλουτίζεται. Όσον αφορά την εκπαίδευση το διαδίκτυο αποτελεί σημείο αναφοράς τόσο για τους εκπαιδευτικούς όσο και για τους μαθητές καθώς οι βιβλιοθήκες ηλεκτρονικής μορφής είναι αναρίθμητες και ο καθένας μπορεί να έχει πρόσβαση σε αυτές από το χώρο του. Κατά αυτόν τον τρόπο και μέσω των ορθών και εμπειριστατωμένων πληροφοριών, που παρέχει το Διαδίκτυο δίνεται η ευκαιρία στον χρήστη να αναζητήσει πηγές και μελέτες, προκειμένου να εμπλουτίσει το μορφωτικό του επίπεδο. Άλλωστε, οι γνώσεις που μπορεί να αποκομίσει ο χρήστης μέσα από το Διαδίκτυο είναι αναρίθμητες καθώς το διαδίκτυο είναι μία μικρογραφία του κόσμου και ακόμη και τα παιδιά μπορούν να τον εξερευνήσουν μελετώντας για μέρη και τόπους που θα είχαν δύσκολη πρόσβαση ή που δεν θα γνώριζαν αν δεν είχαν τη δυνατότητα πρόσβασης. Σχετικά με τη διαχείριση πληροφοριών από το Διαδίκτυο κρίνεται αναγκαία η αναφορά μας στην προσοχή που πρέπει να έχει ο χρήστης, αλλά και ο ερευνητής όταν μελέτα πηγές ανώνυμες και ανεξέλεγκτες. Οι ιστοσελίδες, που ένας χρήστης ή ένας ερευνητής μπορεί να εμπιστευθεί πρέπει να βρίσκονται στον διαδικτυακό χώρο και να πληρούν κάποιες προϋποθέσεις. Για παράδειγμα, κείμενα τα οποία είναι αναρτημένα σε πανεπιστημιακούς ιστοτόπους ή και σε ηλεκτρονικά επιστημονικά περιοδικά που είναι αναρτημένα σε ιστοσελίδες ευρωπαϊκού, κρατικού και διεθνούς επιπέδου θεωρούνται έγκυρα και αξιόπιστα, καθώς είναι ελεγμένα από ειδήμονες πριν την ανάρτησή τους. Ακόμα, η επικοινωνία και η κοινωνικοποίηση αποτελούν δύο χαρακτηριστικά που έχουν αναπτυχθεί μέσω της χρήσης του διαδικτύου σε σημαντικό βαθμό. Η κοινωνική δικτύωση στις μέρες μας αποτελεί το μεγαλύτερο κομμάτι της καθημερινότητας όλων των ανθρώπων και μέσω

αυτής επιτυγχάνεται η όλο και μεγαλύτερη αλληλεπίδραση των ανθρώπων από κάθε γωνιά της γης. Βέβαια, εάν το Διαδίκτυο και η κοινωνική δικτύωση, που επιτυγχάνεται στα πλαίσιά του δεν χρησιμοποιούνται με ορθό και λογικό τρόπο μπορούν εύλογα να οδηγήσουν στην απομόνωση των ανθρώπων. Εντούτοις δίνεται η δυνατότητα στους ανθρώπους να αναπτύξουν όσο το δυνατόν καλύτερα την κοινωνικοποίησή τους. Αναρίθμητοι ιστοχώροι φιλοξενούν διαδικτυακές συνομιλίες και διαδικτυακά παιχνίδια ώστε οι άνθρωποι να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους ακόμα και αν δεν έχουν κοινές απόψεις και αντιλήψεις. Έτσι, τους δίνεται η δυνατότητα να έρθουν σε τριβή με ανθρώπους ποικίλων και διαφορετικών ενδιαφερόντων, με σκοπό να ενισχυθούν οι αρετές της κοινωνικοποίησης και της αλληλεπίδρασης.

1.6 Η Δεοντολογία της έρευνας

Παλαιότερα, ο μοναδικός τρόπος συλλογής δεδομένων σε μία ποσοτική έρευνα ήταν η αποστολή των ερωτηματολογίων μέσω ταχυδρομείου ή οι συνεντεύξεις από πόρτα σε πόρτα. Σήμερα και με την ανάπτυξη του Διαδικτύου καθίστανται εφικτές οι διαδικτυακές έρευνες κάτι που γεννά, όμως, ηθικούς προβληματισμούς. Η ηθική περιλαμβάνει ένα εύρος αρχών, σύμφωνα με τις οποίες οφείλουν οι άνθρωποι να δρουν και να συμπεριφέρονται. Πρόκειται, με άλλα λόγια, για ένα σύνολο συγκεκριμένων κριτηρίων βάσει των οποίων η κοινωνία πρέπει να λειτουργεί και να εξελίσσεται. Οι στάσεις, οι αντιλήψεις και οι απόψεις των ανθρώπων ποικίλουν από χρονική περίοδο σε χρονική περίοδο και από τόπο σε τόπο. Η ύπαρξη ηθικών κριτηρίων για τη συμπεριφορά και τη στάση, που πρέπει να ακολουθούν οι άνθρωποι, κρίνεται αναγκαία προκειμένου η συμβίωσή τους να είναι αρμονική και ηθική. Η ύπαρξη κανόνων, με άλλα λόγια, επιδιώκει να χαράξει μία ενιαία και κοινή πορεία στις ανθρώπινες κοινωνίες, ώστε να αποφευχθούν οι εντάσεις και να κατοχυρωθεί ένα ασφαλές και ηθικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο να πραγματοποιούν τα άτομα τις δράσεις και τις τοποθετήσεις τους. Ωστόσο, η εφαρμογή της δεοντολογίας είναι εξίσου σημαντική και αναγκαία και στο διαδικτυακό περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα και δεδομένου πως οι σχέσεις των ανθρώπων στο Διαδίκτυο είναι προβληματικές κρίνεται επείγουσα η ύπαρξη κανόνων και αρχών κατά τη διαδικτυακή επικοινωνία. Με βεβαιότητα θα μπορούσε να πει κάποιος

πως στο Διαδίκτυο δεν υπάρχουν ακριβείς και κατοχυρωμένοι κανόνες, που δεν υπάρχει περίπτωση να παραβιαστούν, αλλά αντιθέτως οι ιστότοποι και οι σχέσεις των ανθρώπων μέσω της διαδικτυακής επικοινωνίας είναι ρευστές. Οι χρήστες του Διαδικτύου είναι, δίχως καμία αμφιβολία, αναρίθμητοι, έτσι κρίνεται σημαντική η ύπαρξη νόμων και κανόνων αξιοπρέπειας, που θα προστατεύουν τους χρήστες με αποτελεσματικότητα. Η έρευνα μέσω διαδικτύου προβληματίζει σημαντικά το σύνολο της επιστημονικής κοινότητας, λόγω της ρευστότητας που ενυπάρχει στους διαδικτυακούς χώρους. Ο ερευνητής, που πραγματοποιεί μία διαδικτυακή έρευνα καλείται να συμμετέχει σε αυτή, και όχι απλώς να παρατηρεί το «δείγμα» του, έχοντας ως αποτέλεσμα της εξαγωγή αμφίβολων συμπερασμάτων. Άλλωστε, το Διαδίκτυο είναι ένας τόπος, στον οποίο άνθρωποι από όλο τον κόσμο επικοινωνούν και ανταλλάσσουν απόψεις και σκέψεις. Πρόκειται, με λίγα λόγια, για έναν κόσμο εικονικό, μέσα στον οποίο οι άνθρωποι δρουν επικοινωνούν συμβολικά σε αντιδιαστολή με την κοινωνική πραγματικότητα, την οποία ο ερευνητής καλείται να μελετήσει και να ερμηνεύσει. Ο ερευνητής οφείλει να τηρεί κάποια συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς, προκειμένου να αντιμετωπίζει το δείγμα του με απόλυτη σύνεση και προστατευτικότητα όσον αφορά τα δικαιώματά του. Ειδικότερα, η δεοντολογία στην έρευνα είναι απαραίτητη καθώς ο ερευνητής πράττει υπό τη καθοδήγηση κανόνων και προτύπων, που σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να παραλείψει. Με άλλα λόγια, δεν δικαιολογείται η παράλειψη ή ο εσφαλμένος επαναπροσδιορισμός των κανόνων από τον ερευνητή. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθούμε στις δεοντολογικές αρχές, στις οποίες πρέπει να είναι πιστός ένας ερευνητής όταν πρόκειται να ξεκινήσει μία έρευνα και επιθυμεί να την ολοκληρώσει εξάγοντας όσο το δυνατό αντικειμενικότερα αποτελέσματα. Αρχικά, ο ερευνητής οφείλει να είναι αντικειμενικός και ακέραιος προκειμένου να διασφαλιστεί η ποιότητα στην έρευνα του. Βέβαια, προκειμένου να γίνει αυτό οι ενέργειες που θα γίνουν πρέπει να είναι βασισμένες και εμποτισμένες από τις αρετές της ειλικρίνειας και της ακρίβειας. Συνεπώς, η ακεραιότητα και η αντικειμενικότητα του ερευνητή προαπαιτούνται προκειμένου μία έρευνα να διεξαχθεί με ορθό και ομαλό τρόπο αλλά και προκειμένου να αποφευχθούν διαστρεβλώσεις και

μεροληπτικά σφάλματα εκ μέρους του ερευνητή. Το προφίλ και οι βασικές αρχές του ερευνητή είναι εξίσου σημαντικές κατά την διεκπεραίωση της έρευνας καθώς η θέση του ερευνητή πρέπει να είναι βασισμένη στις αρχές του σεβασμού προς τους άλλους. Αλλά και της εμπιστοσύνης στο πρόσωπό τους. Με άλλα λόγια, ο ερευνητής πρέπει να αντιληφθεί πως πραγματοποιώντας μία έρευνα έχει ταυτόχρονα ευθύνη απέναντι στο κοινωνικό σύνολο, το οποίο πρέπει να σεβαστεί, αλλά και να μην επηρεαστεί από αυτό. Επιπρόσθετα, τα μέλη από τα οποία θα εξαρτηθεί η πορεία της έρευνας συμμετέχουν εθελοντικά και πρέπει ο ερευνητής να λάβει υπόψη του ακόμα και το δικαίωμα αποχώρησή τους από την έρευνα. Σε αυτή την περίπτωση συγκαταλέγονται όλες εκείνες οι περιπτώσεις που περιλαμβάνουν την παράλειψη ερωτήσεων ή την διαστρέβλωση των απαντήσεων από το δείγμα της έρευνας αποδίδοντας κάτι τέτοιο στην αρχή της ιδιωτικότητας, η οποία πρέπει με απόλυτο τρόπο να προστατεύεται. Ακόμα, ο ερευνητής οφείλει σε πρωταρχικό στάδιο να δώσει στους συμμετέχοντες βασικές πληροφορίες σχετικά με την έρευνα του και τον τρόπο που πρόκειται να διεκπεραιωθεί προκειμένου οι συμμετέχοντες να αποφασίσουν αν επιθυμούν ή όχι τη συμβολή τους στην έρευνα. Επιπρόσθετα, όταν ο ερευνητής ενημερώνει ειδικότερα τους συμμετέχοντες για τον τρόπο με τον οποίο θα γίνει η έρευνα πρέπει να συμμορφωθεί ακολούθως με όλα όσα έχει αναφέρει χωρίς να προσπαθήσει να διαστρεβλώσει την έρευνα ή να παρατείνει τη διαδικασία της είτε αυτή βασίζεται στις συνεντεύξεις είτε σε παρατήρηση του δείγματος κάτι που εξακριβώνει πως ο ερευνητής δεν παραβιάζει τους κανόνες που ο ίδιος έχει θέσει. Επίσης, μία αρχή την οποία οφείλει να ακολουθήσει ο ερευνητής όταν πραγματοποιούν μία διαδικτυακή έρευνα είναι η διατήρηση της ανωνυμίας των συμμετεχόντων, αλλά και της διασφάλισης της εμπιστευτικότητας των δεδομένων. Με άλλα λόγια, οι συμμετέχοντες σε μία έρευνα πρέπει να διατηρήσουν την ανωνυμία τους προκειμένου τα δεδομένα που θα προκύψουν να υποβληθούν σε κάποια επεξεργασία και να είναι εν τέλει αντικειμενικά. Γενικότερα, όταν διασφαλίζεται η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα τότε θα δούμε ένα που θα προκύψουν θα είναι αξιόπιστα και η έρευνα που θα έχει σχεδιαστεί θα μπορεί να δώσει τη γνώση που ήταν ειδικός στόχος κατά το σχεδιασμό της έρευνας. Η αρχή

του μη βλάπτειν είναι εξίσου μία σημαντική αρχή που πρέπει να διασφαλίζεται όταν διεκπεραιώνεται μία έρευνα και όχι μόνο διαδικτυακή. Πιο συγκεκριμένα, ο ερευνητής δεν δικαιολογείται να προσπαθεί να βλάψει τους συμμετέχοντες είτε κρίνοντας την ψυχική τους υγεία είτε στιγματίζοντας την ανάγκη συγκεκριμένων αποτελεσμάτων για το σκοπό της έρευνας του. Για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι ο ερευνητής δεν αρμόζει να μεταφέρει στον συμμετέχοντα το άγχος, την πίεση ή τον ζήλο προσπαθώντας να τον επηρεάσει για τις τοποθετήσεις του αλλά αντιθέτως οφείλει να τον αφήνει να εκφράζει τις απόψεις του ελεύθερα προκειμένου ακολούθως και κατά αυτόν τον τρόπο να γεννηθεί μία αντικειμενική τοποθέτηση μέσα στην έρευνα που εκτελείται. Αδιαμφισβήτητα, όλα όσα αναφέραμε μέχρι στιγμής υπόκεινται στην ιδιωτικότητα των ανθρώπων που συμμετέχουν στην έρευνα καθώς η ιδιωτική ζωή είναι μία αρχή που σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να καταπατάται καθώς μόνο όταν αυτή διασφαλίζεται μπορούν τα αποτελέσματα μιας έρευνας να θεωρηθούν αξιόπιστα. Κρίνεται, επίσης, αναγκαία η αναφορά μας στην υπευθυνότητα που πρέπει να δείξει ο ερευνητής όταν έρθει η στιγμή της ανάλυσης των δεδομένων του και της εξαγωγής των συμπερασμάτων. Η ιδιωτικότητα του συμμετέχοντα, η ανωνυμία του και η διατήρηση και η εμπιστευτικότητα προς τον ερευνητή συνδέονται άμεσα με την υπευθυνότητα που πρέπει να δείξει και ο τελευταίος όταν πρόκειται να ολοκληρώσει και να βρεθεί στο τελευταίο στάδιο της έρευνας του. Τα αποτελέσματα δεν πρέπει να παραποιηθούν, ούτε πρέπει να τροποποιηθούν. Πρέπει να αποδοθούν με απόλυτη ακρίβεια από τον ερευνητή. Βέβαια, τα αποτελέσματα αυτά ο ερευνητής οφείλει να τα ελέγξει προσεκτικά και μετέπειτα προκειμένου να αποφευχθούν τυχόν σφάλματα, ώστε το συμπέρασμα της έρευνας του να είναι ακριβές και αντικειμενικό.

Γενικότερα, σήμερα, και δεδομένης της όλο και μεγαλύτερης χρήσης του Διαδικτύου οι έρευνες μέσω αυτού είναι εφικτό να πραγματοποιούνται καθημερινά. Ωστόσο, η χρήση του Διαδικτύου για τη διεξαγωγή ερευνών καθίσταται προβληματική και κρίνεται αναγκαία η ουσιαστική αντιμετώπιση των δεοντολογικών ζητημάτων, που έχουν γεννηθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ερευνητικά εργαλεία στο Διαδίκτυο

2.1 Τα Διαδικτυακά ερωτηματολόγια

Η αποστολή ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων αποτελεί ένας από τους βασικούς τρόπους διεκπεραίωσης μίας διαδικτυακής έρευνας. Αδιαμφισβήτητα, το Διαδίκτυο κατέστησε εφικτή την διεκπεραίωση τέτοιων ερευνών καθώς είναι γεγονός πως υπάρχει η δυνατότητα για τη συγκέντρωση μεγάλου αντιπροσωπευτικού δείγματος με την ταυτόχρονη εξοικονόμηση χώρου και χρόνου. Τα ερωτηματολόγια, που έχει ετοιμάσει ο ερευνητής, αποστέλλονται, είτε μέσω της διαδικτυακής αλληλογραφίας, είτε δομούνται στο πλαίσιο εφαρμογών, όπως για παράδειγμα είναι το GoogleForms, και παρέχονται στους ενδιαφερόμενους, μέσω της

αποστολής του κατάλληλου συνδέσμου σε αυτούς.

Σε γενικές γραμμές, η δημιουργία διαδικτυακών ερωτηματολογίων για τις ανάγκες μίας έρευνας δεν είναι και η πιο αντικειμενική και αξιόπιστη μέθοδος, καθώς ελλοχεύει πολλούς κινδύνους, καθώς φαντάζει προβληματικός ο έλεγχος της ομαλής διεξαγωγής της έρευνας από τον ερευνητή. Τόσο η αποστολή ερωτηματολογίων μέσω της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, όσο και η χρησιμοποίηση εφαρμογών για την διεκπεραίωση μίας έρευνας μπορούν να οδηγήσουν εν τέλει σε τυχόν εσφαλμένα και αναξιόπιστα συμπεράσματα καθώς ένας χρήστης δύναται να απαντήσει σε ένα ερωτηματολόγιο αρκετές φορές και με διαφορετικές απαντήσεις την κάθε φορά, κάτι όμως, που δεν μπορεί να ελέγξει απόλυτα ο ερευνητής. Κατά αυτόν τον τρόπο, τα ηλεκτρονικά ερωτηματολόγια είναι αναγκαίο να είναι σχεδιασμένα με τέτοιον τρόπο, ώστε ο ερωτώμενος να μην μπορεί να απαντήσει πολλές και ποικίλες φορές, και ταυτόχρονα προκειμένου ο ερευνητής να ελέγξει πόσο αξιόπιστα δόθηκαν οι απαντήσεις πρέπει να έχει πρόσβαση μέσω κάποιας πλατφόρμας, ενδεχομένως, στο ερωτηματολόγιο, που μόλις έχει απαντηθεί. Πιο συγκεκριμένα, και προκειμένου να γίνω κατανοητή εάν ο ερευνητής μπορεί να έχει πρόσβαση στο χρονικό περιθώριο, που αφιερώθηκε από τον ερωτώμενο κατά την απάντηση του ερωτηματολογίου ίσως η έρευνα του να είναι όσο το δυνατόν πιο αντικειμενική εν τέλει αφού ο ερευνητής θα μπορεί να αναγνωρίσει τις απαντήσεις εκείνες, που πρέπει να απορριφθούν. Η τεχνολογία, φυσικά, προσφέρει στον ερευνητή την ευκολία της αποστολής των ερωτηματολογίων στους ενδιαφερόμενους, και την συλλογή μεγάλου αντιπροσωπευτικού δείγματος, απεναντίας όμως ενυπάρχουν μέγιστοι προβληματισμοί που πιθανόν να διαστρεβλώνουν σημαντικά την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων, και της έρευνας γενικότερα.

2.2 Οι Διαδικτυακές συνεντεύξεις

Οι συνεντεύξεις μέσω διαδικτύου διακρίνονται σε σύγχρονες και ασύγχρονες συνεντεύξεις. Ειδικότερα, οι σύγχρονες συνεντεύξεις πραγματοποιούνται μέσω λογισμικών, όπως για παράδειγμα είναι το zoom, ή το skype, όπου επιτρέπεται και η διαδικτυακή συζήτηση. Από την άλλη, οι ασύγχρονες συνεντεύξεις πραγματοποιούνται σε μη πραγματικό χρόνο καθώς πραγματοποιούνται μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Οι

διαδικτυακές συνεντεύξεις, είτε σύγχρονες, είτε ασύγχρονες επιτρέπουν στον ερευνητή να μελετήσει δείγμα ανθρώπων από όλο τον κόσμο, καθώς είναι εφικτή η αλληλεπίδραση με άτομα που, είτε βρίσκονται σε μία σοβαρή κατάσταση υγείας και δεν μπορούν να μετακινηθούν, είτε είναι άτομα, που χρήζουν ειδικής μεταχείρισης, είτε είναι άνθρωποι οι οποίοι βρίσκονται σε προχωρημένη ηλικία αλλά είναι εξίσου σπουδαία η τοποθέτησή τους για το θέμα, που προσεγγίζει ο ερευνητής. Μέσω των ασύγχρονων συνεντεύξεων, δηλαδή των συνεντεύξεων μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει τη συνέντευξη με πολλούς συμμετέχοντες ταυτόχρονα, καθώς μία λίστα ερωτήσεων τους αποστέλλεται ξεχωριστά, αλλά και ταυτόχρονα. Ένας ερευνητής επιλέγει τις ασύγχρονες συνεντεύξεις για τη διεκπεραίωση της έρευνάς του λόγω του γεγονότος πως δεν είναι αναγκαία η μετακίνηση και η συνάντηση των ενδιαφερομένων με τον ερευνητή, αλλά ταυτόχρονα το αποτέλεσμα είναι έτοιμο σε γραπτή μορφή και συνεπώς δεν χρειάζεται καμία περαιτέρω διεργασία όπως η απομαγνητοφώνηση της συνέντευξης στην άλλη περίπτωση. Ακόμα, οι ερευνητές ισχυρίζονται πως οι συνεντευξιαζόμενοι όταν συμμετέχουν σε μία ασύγχρονη συνέντευξη αισθάνονται πιο άνετα να εκφράσουν τη γνώμη, τα συναισθήματά, τις αντιλήψεις για ένα συγκεκριμένο θέμα χωρίς να αισθάνονται ντροπή, άγχος ή και φόβο. Άλλωστε, είναι αποδεκτό το γεγονός, πως όταν έχουμε τη δυνατότητα να γράψουμε τη γνώμη μας μόνοι μας και ελεύθερα, δίχως την πίεση και την ύπαρξη ενός συνομιλητή, που θέλει να συνομιλήσει μαζί μας, εκφράζουμε με μεγαλύτερη ευκολία τις εμπειρίες μας, ακόμα και αν δεν αισθανόμαστε όμορφα για αυτές. Από την άλλη, οι σύγχρονες συνεντεύξεις περιλαμβάνουν τις συνεντεύξεις εκείνες κατά τις οποίες ο συνεντευκτής και ο συνεντευξιαζόμενος βλέπουν ο ένας τον άλλον μέσω της βοήθειας εφαρμογών, εάν και βρίσκονται σε διαφορετική τοποθεσία. Επιπρόσθετα, ο ερευνητής οφείλει να μαγνητοφωνεί τη συνέντευξη και ακολούθως να προχωρήσει με τα κατάλληλα μέσα στην απομαγνητοφώνηση της, ώστε να μπορέσει να τη συμπεριλάβει γραπτώς στην έρευνα του και να εξάγει συμπεράσματα μελετώντας την.

2.3 Η Εθνογραφία

Η εθνογραφία αποτελεί έναν κλάδο της ανθρωπολογίας, που μελετά τα

έθνη, όπως μαρτυρούν και τα δύο συνθετικά της. Πιο συγκεκριμένα, η εθνογραφία ακολουθεί ποιοτική μεθοδολογία έρευνας, καθώς η συλλογή, η ανάλυση και ακολούθως η ερμηνεία δεδομένων, που προέρχονται από τις πεποιθήσεις, τις αντιλήψεις, τις στάσεις και τις εμπειρίες των λαών, βρίσκονται στο επίκεντρό της. Η εθνογραφία επικεντρώνει την έρευνα σε μεγάλες ή μικρές ομάδες ανθρώπων, ή ακόμα και σε μία συγκεκριμένη κοινότητα και ξεκίνησε τη δεκαετία του 1970, ενώ έχει την προέλευσή της στη Μεγάλη Βρετανία, τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και την Αυστραλία. Αξίζει, στη συνέχεια, να αναφέρουμε πως μία εθνογραφική έρευνα δύναται να είναι δύο τύπων. Η μακροεθνογραφία εστιάζει προς μελέτη σε διάφορες πολιτισμικές ομάδες, όπως είναι οι Έλληνες, ή οι Γερμανοί στο σύνολό τους, ενώ η μικροεθνογραφία εστιάζει προς μελέτη στις πολιτισμικές ομάδες ενός λαού, όπως είναι για παράδειγμα οι κυβερνήσεις.

Οι ερευνητές, που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν μία έρευνα εθνογραφικού περιεχομένου επιδιώκουν να παρατηρήσουν κυρίως τις συμπεριφορές των ανθρώπων στο εσωτερικό μίας κοινωνίας, προκειμένου να κατανοήσουν τις κοινωνικές σχέσεις, και ακολούθως να εξάγουν τα συμπεράσματά τους. Με λίγα λόγια, η εθνογραφική έρευνα μας παρέχει τη δυνατότητα να κατανοήσουμε μέσω ουσιαστικών και αυθεντικών πληροφοριών το λόγο που ο κάθε πολιτισμός λειτουργεί με το δικό του αυτόνομο τρόπο. Βέβαια, ο ερευνητής βασίζεται και σε ήδη υπάρχουσες κοινωνικές θεωρίες και έχει τη δυνατότητα βασιζόμενος σε αυτές να ελέγξει, μέσω των νέων δεδομένων, την πολιτισμική αλλαγή με το πέρασ των ετών.

Η εθνογραφική έρευνα προτείνει πέντε διαφορετικούς τρόπους διεξαγωγής. Η πρώτη ερευνητική τεχνική είναι ο νατουραλισμός. Πρόκειται για μία αρκετά χρονοβόρα και δαπανηρή μέθοδο. Ο ερευνητής είναι παρατηρητής μεταβλητών, με στόχο της τεκμηρίωση προτύπων συμπεριφοράς στο εσωτερικό μίας κοινωνίας ανθρώπων. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί σε σωστό τρόπο η παρούσα μεθοδολογία προϋποτίθεται η εξοικείωση των συμμετεχόντων με τον ερευνητή, ώστε ο τελευταίος να εξάγει αντικειμενικά και με ακρίβεια αποτελέσματα.

Επιπρόσθετα, η συμμετοχική παρατήρηση επιτρέπει στον ερευνητή να μελετά τους ανθρώπους στο περιβάλλον, μέσα στο οποίο δρουν και αλληλεπιδρούν. Κατά αυτόν τον τρόπο, ο ερευνητής κατανοεί τις στάσεις,

τις πεποιθήσεις, τις αξίες, που διέπουν τους ανθρώπους αυτούς και γενικότερα τον τρόπο ζωής τους.

Μία επιπλέον μέθοδος, που χρησιμοποιείται για τη συλλογή των δεδομένων σε μία εθνογραφική έρευνα είναι οι συνεντεύξεις. Ο ερευνητής πραγματοποιεί συναντήσεις και συνεντεύξεις με τα μέλη της κοινότητας, που μελετάει. Οι συνεντεύξεις, που γίνονται δεν έχουν δομή, αλλά αντιθέτως πραγματοποιούνται ελεύθερα κατά τη διάρκεια της μέρας σε ανύποπτο χρόνο, αλλά και ταυτόχρονα με τις δουλειές και τις υποχρεώσεις των μελών.

Ακόμα, η συλλογή δεδομένων για ένα συγκεκριμένο θέμα, που πρόκειται να μελετηθεί, αποτελεί μία μέθοδο, την οποία μπορεί να υιοθετήσει ο ερευνητής. Πιο συγκεκριμένα, ο ερευνητής σχεδιάζει την έρευνά του βασιζόμενος σε ερωτήσεις, που επιτρέπουν την γρήγορη απάντησή τους από τον ερωτώμενο ή και ερωτήσεις ανοιχτού τύπου.

Τέλος, η δευτερογενής έρευνα αποτελεί την τελευταία μέθοδο, την οποία μπορεί να ακολουθήσει ο ερευνητής. Αρχικά, ο ερευνητής λαμβάνει υπόψη του όλη τη διαθέσιμη βιβλιογραφία, που υπάρχει σχετικά με το θέμα, που τον απασχολεί, και δεν χρειάζεται να συνάψει κάποια σχέση με τους ανθρώπους κάποιας κοινότητας, προς μελέτη. Εντούτοις, είναι γνωστό πως αυτή η μέθοδος είναι χρονοβόρα και εξαντλητική και ίσως εν τέλει να μην αντιπροσωπεύει με ακρίβεια τις πεποιθήσεις, τις στάσεις, τις εμπειρίες και της απόψεις των ανθρώπων.

Σε γενικές γραμμές, θα παρουσιαστεί παρακάτω η γραμμή που ακολουθεί ένας ερευνητής, όταν θέλει να πραγματοποιήσει μία εθνογραφική έρευνα. Κατά το αρχικό στάδιο, ο ερευνητής οφείλει να επιλέξει την ομάδα ή την κοινότητα ανθρώπων, την οποία επιθυμεί να μελετήσει. Ανατρέχει στην ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία και εντοπίζει τα κενά, που υπάρχουν στη γνώση, προκειμένου να εξαλείψει μέσω την έρευνάς του. Ακολούθως, ο ερευνητής στρέφεται προς την κοινότητα, που έχει επιλέξει και προσπαθεί να εξοικειωθεί μαζί της, συμμετέχοντας ενεργά στις δραστηριότητες καθημερινά. Ο εθνογράφος, με λίγα λόγια, έρχεται σε στενή επαφή με το δείγμα του και μέσω συνεντεύξεων, συζητήσεων, ηχογραφήσεων, βίντεο και φωτογραφιών επιδιώκει τη συλλογή δεδομένων και ακολούθως την ανάλυσή τους προκειμένου να εξάγει αντικειμενικά πορίσματα και να

διατυπώσει μία θεωρία απαλλαγμένη από χάσματα.

Ψηφιακή- εικονική εθνογραφία

Η ψηφιακή εθνογραφία αποτελεί ένα επιμέρους κλάδο της εθνογραφίας και είναι μία μορφή διαδικτυακής έρευνας που βασίζεται στην κατανόηση προτύπων, κοινωνικών και συμπεριφορικών στον κόσμο της τεχνολογίας. Η ψηφιακή εθνογραφία μοιάζει πολύ με την παραδοσιακή εθνογραφία. Το στοιχείο εκείνο που την κάνει να διαφέρει από την παραδοσιακή εθνογραφία, όμως, είναι πως οι κοινότητες των ανθρώπων τις οποίες ο ερευνητής πρόκειται να μελετήσει και να αναλύσει υπάρχουν μόνο μέσα στο διαδικτυακό χώρο. Η ψηφιακή εθνογραφία είναι μία επιλογή αρκετά δελεαστική για έναν μελετητή, καθώς δεν είναι αναγκαία η φυσική του παρουσία στην υπό μελέτη κοινότητα, αλλά αντιθέτως η έρευνα γίνεται μόνο εξ αποστάσεως, καθώς όπως αναφέραμε οι υπό μελέτη κοινότητες είναι διαδικτυακές.

Όσον αφορά τον τρόπο διεξαγωγής μία ψηφιακής εθνογραφίας οι συμμετέχοντες «συναντώνται» σε έναν κοινό ιστοχώρο και ο ερευνητής τους θέτει κάποια εργασία, την οποία οφείλουν καθημερινά να ακολουθούν. Για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι, ο ερευνητής για παράδειγμα τους παροτρύνει σε καθημερινή βάση να συμπληρώνουν έναν διαδικτυακό ημερολόγιο, ή να καταγράφουν τα συναισθήματα και τις απόψεις τους για ένα ζήτημα, χρησιμοποιώντας την ηχογράφηση ή τη βιντεοσκόπηση, με απώτερο στόχο να κατανοήσει ο ερευνητής βασικά συμπεριφορικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της ομάδας, και ακολούθως να εξάγει αντικειμενικά συμπεράσματα.

2.4 Το πείραμα

Ο όρος «πείραμα» προέρχεται από το νέο- ελληνικό ρήμα πειρώμαι και συναντάται στην αρχαία ελληνική φράση «εις πείραν έρχεται, ή μετέρχεται», που σημαίνει την δοκιμαζόμενη πράξη. Βέβαια, το πείραμα έγινε σπουδαίας σημασίας κατά την επιστημονική επανάσταση με τον Francis Bacon, ο οποίος στο βιβλίο του με τίτλο “Novum Organum” το 1620 αναφέρεται στην αναγκαιότητα της επιστήμης να εξηγήσει τη φύση βασιζόμενη σε μία αλληλουχία πειραμάτων. Το πείραμα, λοιπόν, είναι η μέθοδος, που χρησιμοποιεί η επιστήμη, προκειμένου να αναδείξει τη σχέση αιτίου- αποτελέσματος και να ελέγξει τη θεωρητική γνώση μέσω έμπρακτων

δοκιμών. Γενικότερα, το πείραμα είναι μία μέθοδος της επιστημονικής έρευνας εξ ου και πειραματική μέθοδος και μέσω αυτής της μεθόδου επιδιώκεται η εμπειρική εξακρίβωση των αιτιών και των νόμων που διέπουν τη φύση, μέσω δοκιμών, που βασίζονται στην παρατήρηση. Το πείραμα, βέβαια, συμπληρώνει την παρατήρηση, καθώς η στρατηγική του βασίζεται σε μία δομημένη παρατήρηση ενός συγκεκριμένου αντικειμένου, ή φαινομένου και στόχο έχει την ανάδειξη της εγκυρότητας ή της ακυρότητάς τους υπό τη συνεχή αναπαραγωγή πειραματικών διεργασιών.

Η πειραματική μέθοδος παρουσιάζει αρκετά πλεονεκτήματα, που εξηγούν και τον λόγο της επιλογής της από το σύνολο της επιστημονικής κοινότητας. Πιο συγκεκριμένα, παρέχεται η δυνατότητα επανάληψης του αντικείμενου ή του φαινομένου προς μελέτη, η δυνατότητα αλλαγής των μεταβλητών, που θα οδηγήσουν στην αλλαγή του αποτελέσματος, ενώ ταυτόχρονα παρέχεται και η δυνατότητα της γραφικής παράστασης ενός φαινομένου. Η πειραματική μέθοδος περιλαμβάνει αρχικά την μέθοδο της παρατήρησης ενός φαινομένου και στη συνέχεια τη γέννηση υποθέσεων, προκειμένου να γίνουν προβλέψεις φυσικών φαινομένων. Τέλος, πραγματοποιείται μία εξέταση των προβλέψεων, που έχει γίνει και ακολουθείται η διεξαγωγή του πειράματος.

2.5 Το κοινωνικό δίκτυο

Το κοινωνικό δίκτυο αποτελεί μία κοινωνική δομή, που αποτελείται από κόμβους, δηλαδή από μέλη, είτε ανθρώπους, είτε επιχειρήσεις, που τους συνδέουν τα κοινά οράματα, οι κοινές αξίες και προσδοκίες, αλλά και οι δεσμοί φιλίας ή συγγένειας. Αξίζει να σημειώσουμε πως ο J.ABarnes μίλησε για την έννοια του κοινωνικού δικτύου για πρώτη φορά το 1954. Βέβαια το άτομο που δημιούργησε το σύγχρονο πρότυπο κοινωνικού δικτύου ήταν ο StanleyMilgram.

Κοινωνικό δίκτυο είναι «Ένα συγκεκριμένο σύνολο συνδέσμων ανάμεσα σε ένα ορισμένο σύνολο φορέων, με την επιπρόσθετη ιδιότητα, ότι τα χαρακτηριστικά αυτών των συνδέσμων ως σύνολο μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την ερμηνεία της κοινωνικής συμπεριφοράς των εμπλεκόμενων φορέων».

Αδιαμφισβήτητα, ένα κοινωνικό δίκτυο προσφέρει στους χρήστες τη

δυνατότητα επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης, και ταυτόχρονα προσφέρει γνώση, διασκέδαση και ενημέρωση για την επικαιρότητα. Ωστόσο, εγκυμονούν αρκετοί κίνδυνοι, όπως είναι ο εθισμός και η έκθεση των προσωπικών δεδομένων των χρηστών, αλλά σημαντικό είναι το γεγονός πως μέσω της όλο και μεγαλύτερης χρήσης των κοινωνικών δικτύων παρατηρείται μία αρνητική διαστρέβλωση της ποιότητας των σχέσεων, καθώς οι διαπροσωπικές σχέσεις τείνουν να αντικαθίστανται από τις διαδικτυακές επαφές.

2.6 Η ανάλυση κοινωνικού δικτύου

Η ανάλυση κοινωνικών δικτύων μελετά τις κοινωνικές σχέσεις αναφερόμενη σε κόμβους και δεσμούς. Με άλλα λόγια, η ανάλυση κοινωνικών δικτύων περιγράφει τις σχέσεις, που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών ενός κοινωνικού δικτύου και ειδικότερα περιλαμβάνει την απεικόνιση των σχέσεων, που αναπτύσσονται ανάμεσα σε ανθρώπους ή σε ομάδες ανθρώπων, σε επιχειρήσεις και σε μονάδες επεξεργασίας των πληροφοριών. Παρατηρούμε, λοιπόν, πως η ανάλυση κοινωνικών δικτύων είναι μία κοινωνική επιστήμη και λόγω της πολυπλοκότητας κρίνεται σημαντική η ύπαρξη τεχνικών, σύμφωνα με τα οποία είναι εφικτή η μελέτη αυτών των κοινωνικών δικτύων. Η ανάλυση κοινωνικών δικτύων έχει χρησιμοποιηθεί στην ανθρωπολογία, στην ψυχολογία, στην πολιτική, στην οικονομία και σε ένα μεγάλο εύρος διάφορων επιστημών που επιδιώκουν να μελετήσουν τις σχέσεις, που διέπουν τα κοινωνικά δίκτυα. Γενικότερα, η ανάλυση κοινωνικών δικτύων απεικονίζει τη μελέτη και την παρατήρηση των κοινωνικών δικτύων εξάγοντας κάποια συμπεράσματα, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν και από άλλες επιστήμες προκειμένου να μελετηθούν βαθύτερα.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, πως η ανάλυση κοινωνικών δικτύων είναι μία τεχνική, την οποία χρησιμοποιεί και επιλέγει ένας επιστήμονας για να πραγματοποιήσει τη μελέτη και την παρατήρηση ενός κοινωνικού δικτύου, παρουσιάζοντας αυτή του τη μελέτη με το κοινωνιόγραμμα και με τη θεωρία των γράφων. Το κοινωνιόγραμμα αποτελεί μία μέθοδο, η οποία προσφέρει τη γραφική απεικόνιση των σχέσεων, που διέπουν ένα κοινωνικό δίκτυο, ενώ η θεωρία των γράφων, η οποία έχει τις απαρχές της το 1736

μελετάει τα γραφήματα και τις μεταξύ τους σχέσεις.

2.7 Τα πλεονεκτήματα μιας διαδικτυακής έρευνας

Η έρευνα, που πραγματοποιείται μέσω διαδικτύου σχεδιάζεται και οργανώνεται από τον ερευνητή, ο οποίος αφιερώνει χρόνο, προκειμένου να ετοιμάσει το ερωτηματολόγιο. Ο χρόνος, που απαιτείται, για την ολοκλήρωση της έρευνας είναι μειωμένος και ιδανικός, προκειμένου ο ερωτώμενος να προβεί στην απάντηση των ερωτήσεων, και ταυτοχρόνως να τις καταχωρεί ο ίδιος στον υπολογιστή, κάτι που απαλλάσσει τον ερευνητή από λάθη, που τυχόν διαμορφώνονται κατά την αντιγραφή και μεταφορά των απαντήσεων από ένα έντυπο ερωτηματολόγιο, σε ένα ερωτηματολόγιο ηλεκτρονικής μορφής. Ακολούθως, η διασφάλιση και η φύλαξη των προσωπικών δεδομένων είναι ένα σημαντικό σημείο, που αξίζει κανείς να τονίσει όταν μιλά για τα πλεονεκτήματα των διαδικτυακών ερευνών. Σε γενικές γραμμές οι έρευνες, που πραγματοποιούνται μέσω διαδικτύου είναι γρηγορότερες, και έχουν πολύ χαμηλότερο κόστος, σε σύγκριση με τις έρευνες που πραγματοποιούνται δια ζώσης. Ακόμα, υπάρχει η δυνατότητα τεράστιου όγκου συγκέντρωσης δεδομένων, κάτι που φυσικά επιτρέπει την παραγωγή άμεσων αποτελεσμάτων με τη μέγιστη δυνατή ακρίβεια, αλλά και τη μέγιστη δυνατή ευκολία κατά τη διαχείριση είτε από τον ερευνητή είτε από τον ερωτώμενο.

Ειδικότερα, οι διαδικτυακές έρευνες μειώνουν το κόστος, που θα είχε η έρευνα αν δεν πραγματοποιούνταν μέσω διαδικτύου στο μισό. Πιο συγκεκριμένα, και προκειμένου να γίνουμε κατανοητοί, όταν μία έρευνα πραγματοποιείται μέσω διαδικτύου εξαλείφεται η ανάγκη υλικών, αλλά και ατόμων, που θα πραγματοποιήσουν την έρευνα αυτή και κατά ανάλογο τρόπο το κόστος μειώνεται στο ελάχιστο. Σχετικά με το χρόνο που χρειάζεται, προκειμένου να πραγματοποιηθεί μία διαδικτυακή έρευνα αξίζει να σημειωθεί πως ο χρόνος που εξοικονομείται είναι σημαντικός καθώς τα δεδομένα συλλέγονται αυτόματα αμέσως μετά την απάντηση ενός ερωτηματολογίου, για παράδειγμα. Άλλωστε, η γρήγορη συλλογή δεδομένων είναι σημαντική για τον ερευνητή καθώς του δίνεται η ευκαιρία μέσω μία διαδικτυακής έρευνας να προσεγγίσει όσο το δυνατό μεγαλύτερο αριθμό δείγματος, και συνεπώς αποτελεσμάτων και να προχωρήσει σύντομα στην εξαγωγή συμπερασμάτων. Ακόμα, οι διαδικτυακές έρευνες,

αν και εγκυμονούν κινδύνους, όπως θα δούμε και παρακάτω, αδιαπραγμάτευτα εμφανίζουν μικρότερο ποσοστό λάθους, και αυτό διότι δεν μεταφέρονται οι απαντήσεις από έντυπη σε ηλεκτρονική μορφή, όπου και γίνονται τα περισσότερα σφάλματα. Ο ερευνητής όταν επιλέγει να πραγματοποιήσει μία διαδικτυακή έρευνα έχει την ευκολία την εξοικονόμησης χρόνου καθώς στις απαντήσεις των συμμετεχόντων έχει πρόσβαση άμεσα κάτι που σημάνει και την άμεση ανάλυση των δεδομένων με τα απαραίτητα εργαλεία και τα απαραίτητα λογισμικά. Επιπρόσθετα, οι διαδικτυακές έρευνες επιτρέπουν στον ερευνητή, με μεγαλύτερη ευκολία, να κάνει σε όσους συμμετέχουν στην έρευνα ευαίσθητες ερωτήσεις, όταν πρόκειται για παράδειγμα για ένα λεπτό ζήτημα, και λόγω την ανωνυμίας και της απροσωπίας έχει την ευκαιρία να συλλέξει μεγαλύτερο αντιπροσωπευτικό ποσοστό ορθών και αντικειμενικών απαντήσεων, καθώς οι συμμετέχοντες δεν θα εμφανίζουν το άγχος της «κατακραυγής» ίσως των απαντήσεων, που θα δώσουν, είτε πρόκειται για ερωτηματολόγιο, είτε για συνέντευξη. Για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι, και για παράδειγμα στην περίπτωση μίας δια ζώσης συνέντευξης ο συνεντευξιαστής θέτει ερωτήσεις, οι οποίες ενδέχεται να είναι ευαίσθητες. Στην προκείμενη περίπτωση οι συμμετέχοντες επιλέγουν να δώσουν απαντήσεις κοινωνικά αποδεκτές, ακόμα και αν η γνώμη και η τοποθέτησή τους ήταν διαφορετική. Ωστόσο, αυτό θα επηρεάσει τα αποτελέσματα που καλείται ο ερευνητής να εξάγει από την έρευνά του, αλλά αντιθέτως δεν θα συνέβαινε το ίδιο στην περίπτωση ενός διαδικτυακού ερωτηματολογίου που περιλαμβάνει τέτοιου είδους ερωτήσεις. Επίσης, σε τέτοιες ερωτήσεις έχει παρατηρηθεί πως οι ενδιαφερόμενοι επιλέγουν να δώσουν πιο εκτενείς απαντήσεις, καθώς πρόκειται για μία μέθοδο, που διασφαλίζει την ανωνυμία του ερωτώμενου και του προσφέρει μεγαλύτερη ελευθερία κατά την απάντηση των ερωτήσεων. Ακολούθως, μία διαδικτυακή έρευνα επιλέγεται από έναν ερευνητή και για το λόγω του ότι είναι εύκολη στη χρήση για όσους θα συμμετάσχουν σε αυτή. Ειδικότερα, Οι συμμετέχοντες σε μία έρευνα μέσω διαδικτύου είναι ευκολότερο να την ακολουθήσουν καθώς προσφέρεται η δυνατότητα και η ελευθερία της ευελιξίας του χρόνου. Με άλλα λόγια, οι συμμετέχοντες μπορούν να επιλέξουν τον χρόνο, που επιθυμούν να αφιερώσουν, ώστε να απαντήσουν για παράδειγμα, σε ένα διαδικτυακό

ερωτηματολόγιο και αυτό καθιστά τη συμμετοχή τους ευκολότερη αλλά και πιο ελεύθερη κατά τη διαδικασία των απαντήσεων. Ο ερευνητής, από την άλλη, όταν εκτελεί την έρευνά του χρησιμοποιώντας διαδικτυακά εργαλεία έχει την ευχέρεια να τη σχεδιάσει και χρησιμοποιώντας γραφιστικά εργαλεία να της προσδώσει μία νότα αισθητικής. Ο ερευνητής, επίσης, έχει τη δυνατότητα μέσω της χρήσης πολυμέσων να παρουσιάσει στους συμμετέχοντες βίντεο ή και εικόνες, προκειμένου να εκλάβει τη γνώμη τους για ένα συγκεκριμένο θέμα, που αναπαρίσταται. Ωστόσο, η συχνή χρήση των πολυμέσων δεν ενδείκνυται, διότι ίσως να είναι ένας σημαντικός παράγοντας εγκατάλειψης του ερωτηματολογίου από τον συμμετέχοντα, λόγω της σπατάλης αρκετού χρόνου προκειμένου να ολοκληρωθεί.

2.8 Τα μειονεκτήματα μιας διαδικτυακής έρευνας

Ωστόσο, πέρα από την πληθώρα των θετικών χαρακτηριστικών, που εμφανίζουν οι διαδικτυακές έρευνες υπάρχουν στοιχεία, που καθιστούν προβληματική την πορεία της μελέτης του ερευνητή και ακολούθως την εξαγωγή συμπερασμάτων. Αρχικά, ο ερευνητής, όταν εκτελεί μία διαδικτυακή έρευνα βρίσκεται αντιμέτωπος με το άγχος του κατά πόσο οι συμμετέχοντες θα ανταποκριθούν στην έρευνα του και κατά πόσο θα μελετήσουν και θα εστιάσουν την προσοχή τους στο μέγιστο, κάτι που ίσως να επηρεάσει την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων. Ακόμα, οι ερωτώμενοι ίσως να εγκαταλείψουν το ερωτηματολόγιο και προκειμένου να το ολοκληρώσουν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα να περιορίσουν τις επιλογές τους στις απαντήσεις " δεν ξέρω δεν απαντώ", κάτι που και πάλι θα επηρεάσει το αποτέλεσμα και την εγκυρότητα του. Παρατηρούμε, λοιπόν, πώς τα αποτελέσματα που θα εξαχθούν εάν οι ερωτώμενοι ακολουθήσουν μία τέτοια μέθοδο δεν θα είναι αξιόπιστα, αλλά ούτε και έγκυρα και προφανώς το αποτέλεσμα της έρευνας δεν θα είναι αληθές, ώστε ο ερευνητής να μπορέσει να βασιστεί σε αυτό, αλλά και μετέπειτα και οι επόμενοι ερευνητές που θα επιχειρήσουν να την εμπλουτίσουν και να τη προχωρήσουν ένα βήμα παραπέρα. Τέλος, μία διαδικτυακή έρευνα έχει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος, καθώς ο ερευνητής δεν μπορεί να το καθορίσει. Άλλωστε, τα ποσοστά της πρόσβασης στο διαδίκτυο ποικίλλουν από χρονική περίοδο σε χρονική περίοδο και από τόπο σε τόπο

και κατά αυτόν τον τρόπο είναι λογικό να επηρεάζονται σημαντικά από το προφίλ αλλά και την κοινωνική τάξη και το στάτους των ερωτώμενων, κάτι που εν τέλει φαίνεται και στα αποτελέσματα της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Τα προγράμματα που χρησιμοποιούνται σε μία διαδικτυακή έρευνα

Η συλλογή των δεδομένων μιας έρευνας, η οποία είναι βασισμένη σε τυποποιημένα ερωτηματολόγια, που απευθύνονται σε ένα σύνολο συμμετεχόντων (δείγματος ή πληθυσμού) είναι ένα σημαντικό βήμα σε μια έρευνα. Το εργαλείο που χρησιμοποιείται για την έρευνα τα τελευταία χρόνια είναι ένα διαδικτυακό ερωτηματολόγιο και χρήση τους έχει εφαρμογή στη συλλογή δεδομένων σε μια ποικιλία σύγχρονων ερευνητικών πεδίων.

Η έρευνα ήταν πάντα ανοιχτή σε νέες τεχνολογικές εξελίξεις, ξεκινώντας από τις τηλεφωνικές έρευνες τη δεκαετία του 1960 και τις έρευνες με τη βοήθεια υπολογιστή τη δεκαετία του 1980, καταλήγοντας στη σημερινή εποχή που η πλειονότητα των ερευνών γίνεται με διαδικτυακά εργαλεία.

Η βασική ιδέα πίσω από μια διαδικτυακή έρευνα είναι ότι υπάρχει μια φόρμα με μια σειρά ερωτήσεων σε μια πλατφόρμα στον παγκόσμιο ιστό και ένας χρήστης, έχοντας τον σύνδεσμο (URL) για τη φόρμα μπορεί να απαντήσει στις ερωτήσεις. Αν ο δημιουργός ζητάει διαπίστευση, τότε ο χρήστης ενδέχεται να χρειάζεται να δώσει ένα όνομα χρήστη ή/και κωδικό για να μπορέσει να έχει πρόσβαση.

3.1 Γενική μορφή φόρμας

Οι ερωτήσεις που υπάρχουν σε μια τέτοια διαδικτυακή φόρμα έχουν ποικίλες μορφές. Μπορεί κάποιος να συναντήσει ερωτήσεις που οι απαντήσεις τους δίνονται:

Ως επιλογή από λίστα πολλαπλών επιλογών, όπου ο χρήστης μπορεί να επιλέξει μόνο μια απάντηση

Ως πλέγμα πολλών επιλογών, παρόμοια με το (1), αλλά με μια σειρά ερωτήσεων, όπου εμφανίζονται με τη μορφή πίνακα, όπου ο χρήστης επιλέγει μια απάντηση για κάθε ερώτηση του πίνακα (ο οποίος έχει τις ίδιες δυνατές απαντήσεις για όλες τις ερωτήσεις).

Ως πολλαπλή επιλογή (πολλαπλές απαντήσεις), όπου ο χρήστης έχει τη δυνατότητα να επιλέξει πολλές απαντήσεις για μια ερώτηση (για παράδειγμα η ερώτηση σε ένα μαθητή ποια είναι τα αγαπημένα του μαθήματα, μπορεί να δεχτεί περισσότερες από μια απαντήσεις, π.χ. τα μαθηματικά και η φυσική).

Ως πλαίσιο πολλαπλών απαντήσεων (όπως το 3, αλλά με περισσότερες ερωτήσεις σε μορφή πίνακα).

Ως σύντομο κείμενο – σύντομη απάντηση

Ως σύντομη παράγραφος

Ως βαθμολογία, από – έως (για παράδειγμα μπορεί να επιλεγεί μια κλίμακα από το 1 έως το 5 ή από το 1 έως το 10).

Επιπλέον, πολλές από τις πλατφόρμες δίνουν τη δυνατότητα να εμπλουτιστούν οι ερωτήσεις με εικόνες, οι οποίες μεταφορτώνονται στη φόρμα.

Οι πιο γνωστές πλατφόρμες για τη διεξαγωγή διαδικτυακών ερευνών είναι οι ακόλουθες:

- Google Forms
- SurveyMonkey
- Typeform
- Jotform
- SoGoSurvey
- SurveyPlanet
- Zoho Survey
- Crowdsignal
- QuestionPro
- eSurv
- Poll Daddy
- Qualtrics
- Quick Surveys.

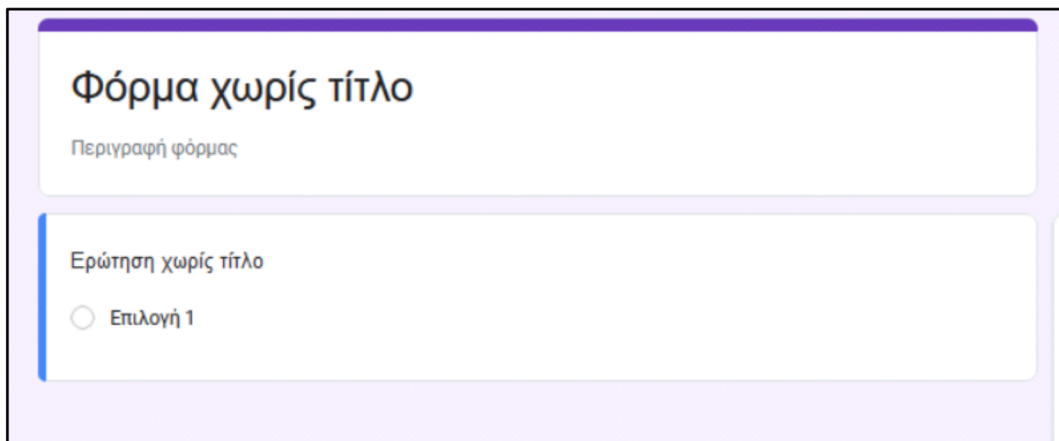
Γενικότερα, οι φόρμες αυτές εκτός από τη διεξαγωγή ερευνών μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την συλλογή επανατροφοδότησης για κάποιο ζήτημα, για την εγγραφή μελών σε κάποιο γεγονός (για παράδειγμα σεμινάριο) ή για διεξαγωγή κάποιου διαγωνισμού (για παράδειγμα ένα σχολικό τεστ, για

το οποίο συλλέγονται οι απαντήσεις).

Η παρούσα εργασία περιλαμβάνει μια περιγραφή για μια από τις δημοφιλέστερες πλατφόρμες, τη Google Forms.

3.2 Google forms

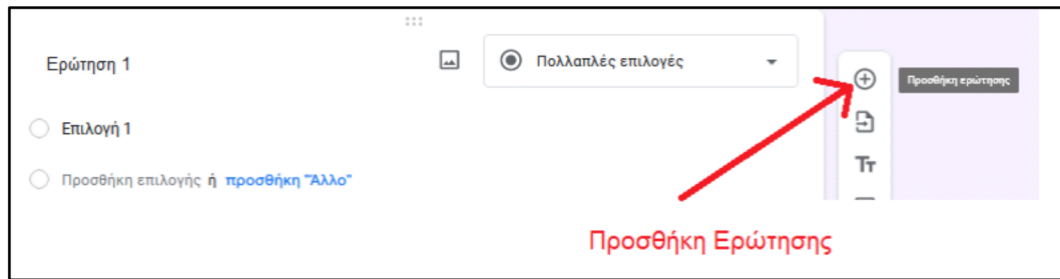
Η πλατφόρμα Google Forms (της εταιρείας Google) είναι από τις πιο γνωστές για δημιουργία ερωτηματολογίων και τη διεξαγωγή μιας έρευνας. Αρχικά, ο δημιουργός της φόρμας μπορεί να δώσει ένα όνομα στη φόρμα του μαζί με μια περιγραφή. Στην εικόνα 1 που ακολουθεί εμφανίζεται το στιγμιότυπο οθόνης από τη δημιουργία της φόρμας.

The image shows a screenshot of the Google Forms creation interface. At the top, there is a header area with the title 'Φόρμα χωρίς τίτλο' (Form without title) and a subtitle 'Περιγραφή φόρμας' (Form description). Below this is a question area with the title 'Ερώτηση χωρίς τίτλο' (Question without title) and a single radio button option labeled 'Επιλογή 1' (Option 1). The interface is clean and modern, with a light purple and white color scheme.

Εικόνα 1. Αρχική εικόνα από δημιουργία φόρμας

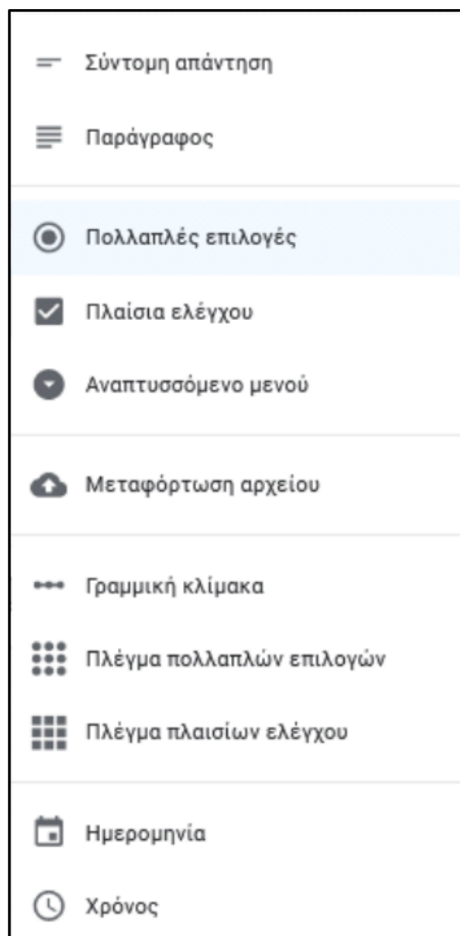
Στη συνέχεια ο δημιουργός μπορεί αν προσθέσει τις ερωτήσεις, μια μία. Υπάρχει η δυνατότητα να αντιγράψει μια ερώτηση, οπότε αυτή θα επαναληφθεί και μπορεί στη συνέχεια να την τροποποιήσει (αυτό γίνεται όταν υπάρχουν ερωτήσεις που είναι παρόμοιες μεταξύ τους).

Η προσθήκη μιας νέας ερώτησης γίνεται με το πάτημα του πλήκτρου «+» στα δεξιά (Εικόνα 2).

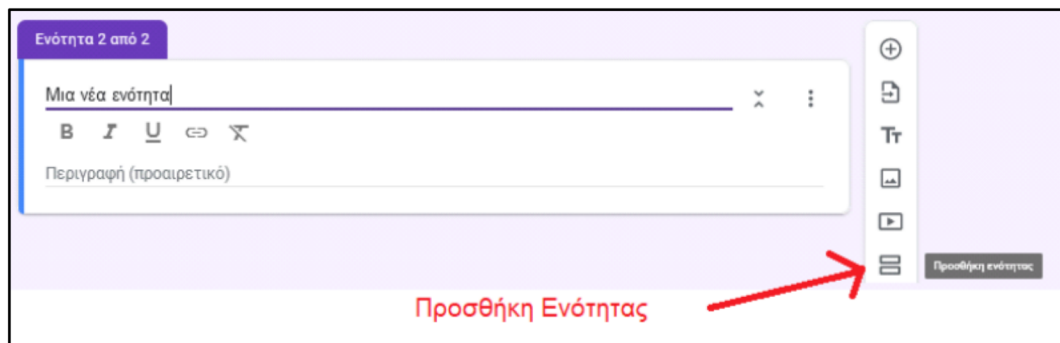
Εικόνα 2. Προσθήκη ερώτησης

Οι ερωτήσεις μπορούν να έχουν δυνατές απαντήσεις με τη μορφή που φαίνεται στην ακόλουθη εικόνα 3.

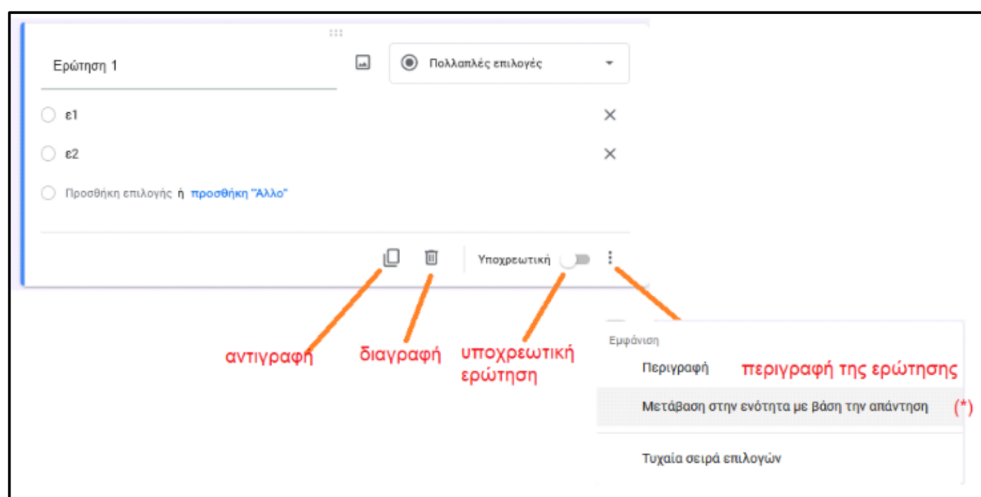
Εικόνα 3. Είδη ερωτήσεων στο Google Forms

Πέραν των ερωτήσεων, το ερωτηματολόγιο μπορεί να χωρίζεται σε ενότητες, έτσι ώστε να είναι περισσότερο εύχρηστο και πιο φιλικό για το χρήστη. Για παράδειγμα, σε ένα ερωτηματολόγιο η πρώτη ενότητα είναι οι δημογραφικές ερωτήσεις και στη δεύτερη ενότητα μπορεί να περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις για το κυρίως θέμα της έρευνας. Η προσθήκη ενότητας (η οποία μπορεί να έχει και μια περιγραφή) φαίνεται στην Εικόνα 4.

Εικόνα 4. Προσθήκη ενότητας

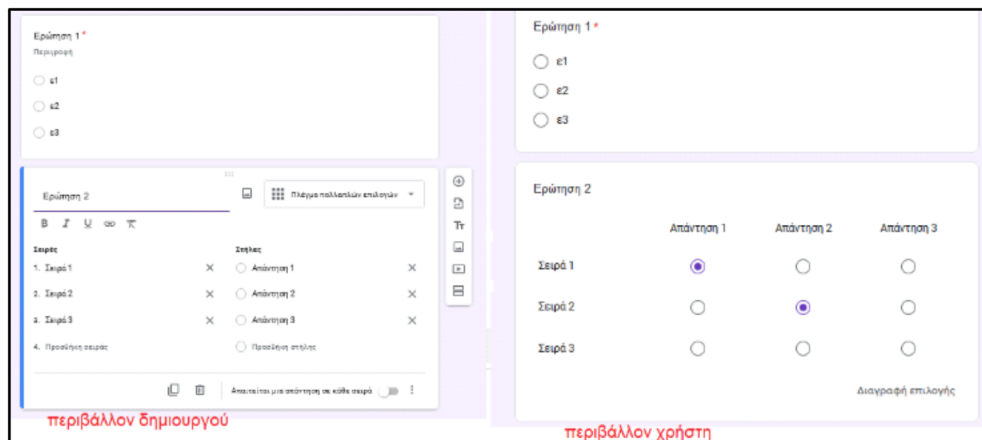
Επιπλέον, στο κάτω μέρος της ερώτησης υπάρχουν επιλογές, όπως φαίνονται στην ακόλουθη εικόνα: Για αντιγραφή (κλωνοποίηση) της ερώτησης, για διαγραφή της και για τη σήμανση της ερώτησης ως υποχρεωτικής.

Εικόνα 5. Επιλογές ερώτησης

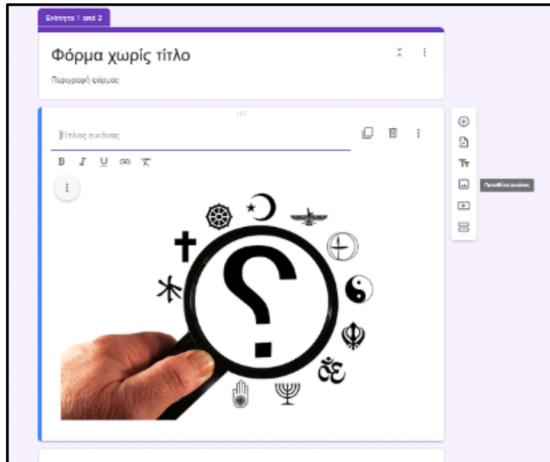
Στο δεξί μέρος, υπάρχει ένδειξη για περισσότερα, στα οποία ο δημιουργός της φόρμας μπορεί να προσθέσει περιγραφή της ερώτησης, μπορεί να δηλώσει ότι η σειρά των απαντήσεων να είναι τυχαία (αυτό συνήθως επιλέγεται στην περίπτωση τεστ εξετάσεων, για την αποφυγή αντιγραφής) όπως επίσης μπορεί να επιλέξει πως θα συνεχίσει η μετάβαση ανάλογα με την απάντηση. Για παράδειγμα, αν ο συμμετέχων απαντήσει σε μια ερώτηση ΝΑΙ, τότε αυτόματα θα μεταφερθεί στην ενότητα 3, ενώ αν απαντήσει ΟΧΙ, θα μεταφερθεί στην ενότητα 4 του ερωτηματολογίου (στη παραπάνω εικόνα επισημαίνεται με *).

Το επιβάλλον του χρήστη εμφανίζει τις ερωτήσεις με τη σειρά που υπάρχουν στη δημιουργία της φόρμας και εμφανίζει έναν αστερίσκο * αν η ερώτηση είναι υποχρεωτική. Ο χρήστης/συμμετέχων δεν μπορεί να πάει στην επόμενη ενότητα αν δεν απαντήσει όλες τις υποχρεωτικές ερωτήσεις.

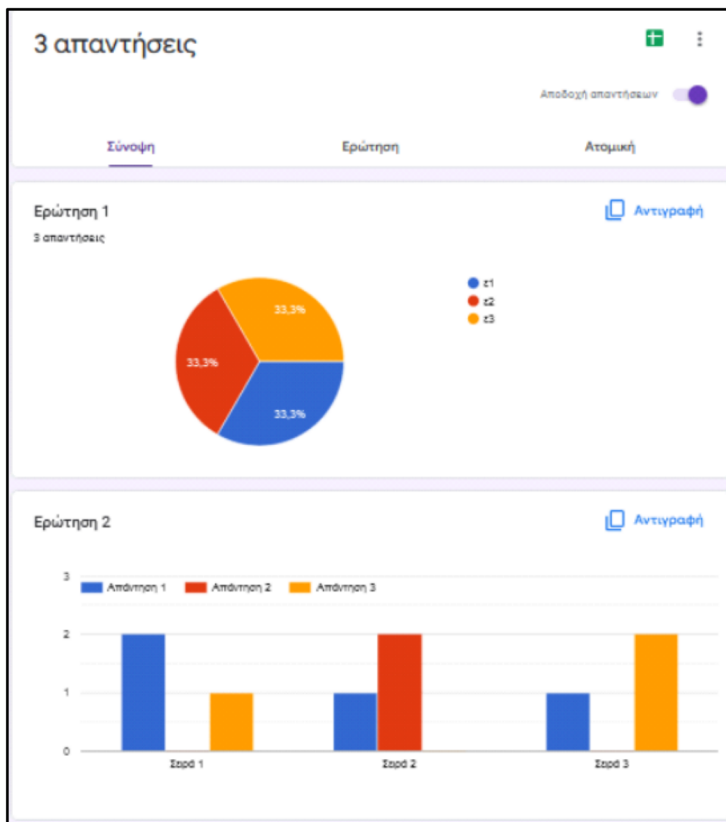
Εικόνα 6. Ερώτηση πλέγματος πολλαπλών επιλογών σε περιβάλλον δημιουργού και σε περιβάλλον χρήστη.

Στην περιγραφή της φόρμας, αλλά και σε κάθε ερώτηση, μπορεί να γίνει εισαγωγή εικόνας την Εικόνα 7 φαίνεται μια σχετική ερώτηση με εικόνα).

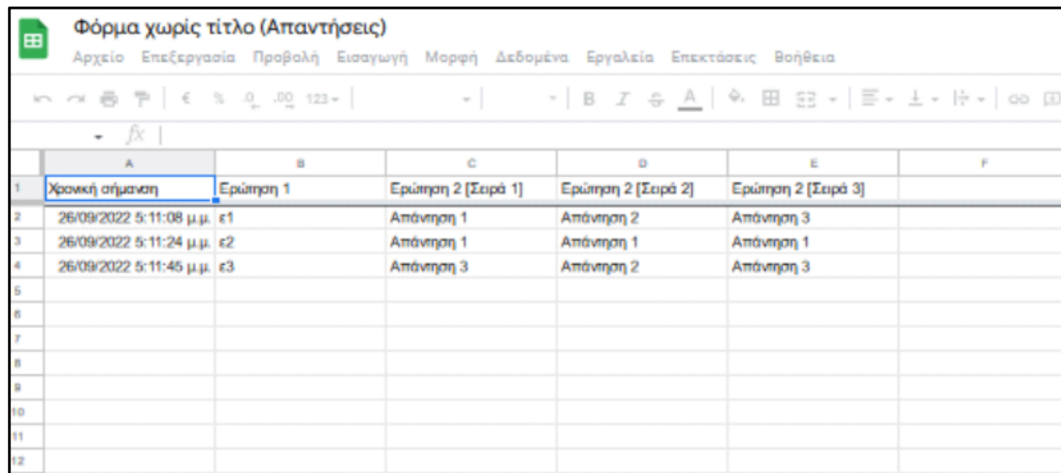

Εικόνα 7. Ερώτηση με εισαγωγή εικόνας

Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις μπορούν να προβληθούν ως πίνακας σε υπολογιστικό φύλλο ή ως γραφικά.

Εικόνα 8. Δείγμα αποτελεσμάτων ως γραφικά

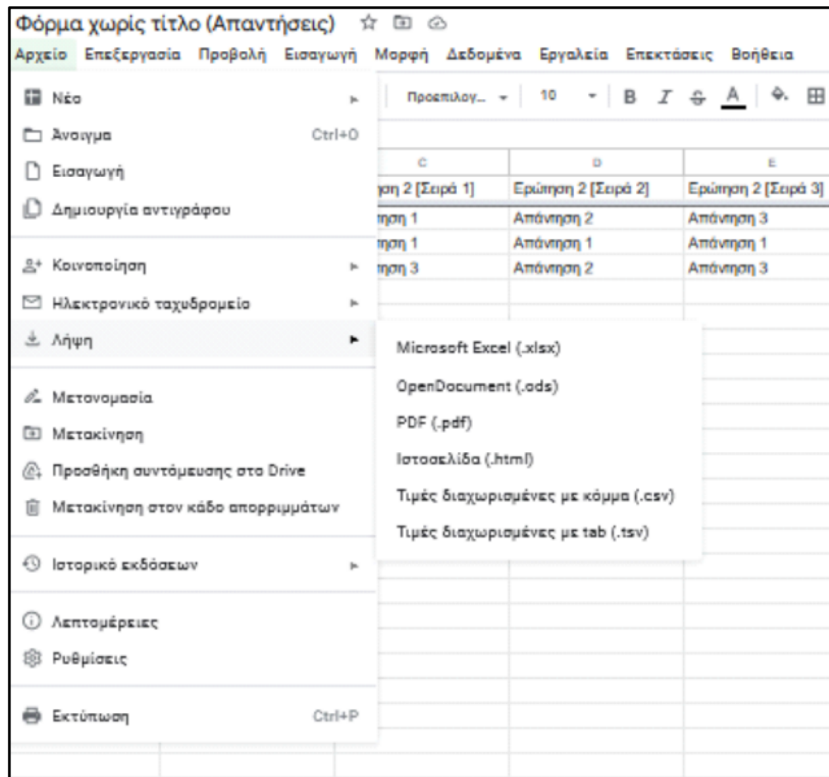
The screenshot shows a Google Forms spreadsheet titled "Φόρμα χωρίς τίτλο (Απαντήσεις)". The spreadsheet has columns for "Χρονική σήμανση", "Ερώτηση 1", "Ερώτηση 2 [Σειρά 1]", "Ερώτηση 2 [Σειρά 2]", "Ερώτηση 2 [Σειρά 3]", and an empty column "F". The data rows show timestamps and response numbers for three different questions.

	A	B	C	D	E	F
1	Χρονική σήμανση	Ερώτηση 1	Ερώτηση 2 [Σειρά 1]	Ερώτηση 2 [Σειρά 2]	Ερώτηση 2 [Σειρά 3]	
2	26/09/2022 5:11:08 μ.μ. €1		Απάντηση 1	Απάντηση 2	Απάντηση 3	
3	26/09/2022 5:11:24 μ.μ. €2		Απάντηση 1	Απάντηση 1	Απάντηση 1	
4	26/09/2022 5:11:46 μ.μ. €3		Απάντηση 3	Απάντηση 2	Απάντηση 3	
5						
6						
7						
8						
9						
10						
11						
12						

Εικόνα 9. Δείγμα αποτελεσμάτων υπολογιστικό φύλλο

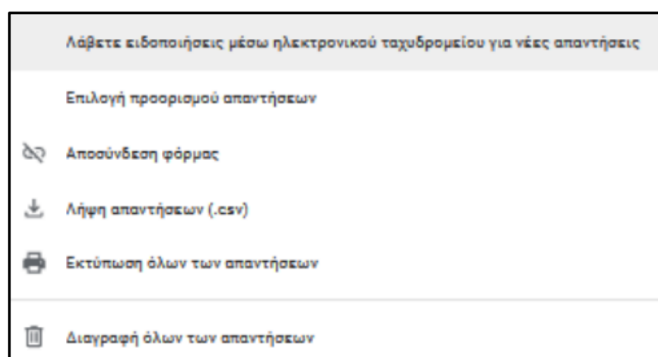
Οι απαντήσεις μπορούν στη συνέχεια να μεταφορτωθούν/ληφθούν σε ένα αρχείο με τη μορφή που επιλέγει ο δημιουργός της φόρμας (στα αποτελέσματα πρόσβαση έχει ο εγγεγραμμένος δημιουργός της φόρμας και όχι οι χρήστες).

Η μορφή στη οποία μπορεί να μεταφορτωθεί το αρχείο δεδομένων της φόρμας είναι .xlsx (Microsoft Excel), .ods (OpenDocument), .pdf, html (ιστοσελίδα), .csv (αρχείο κειμένου με τιμές διαχωρισμένες με κόμμα), .tsv (αρχείο κειμένου με τιμές διαχωρισμένες με tab).

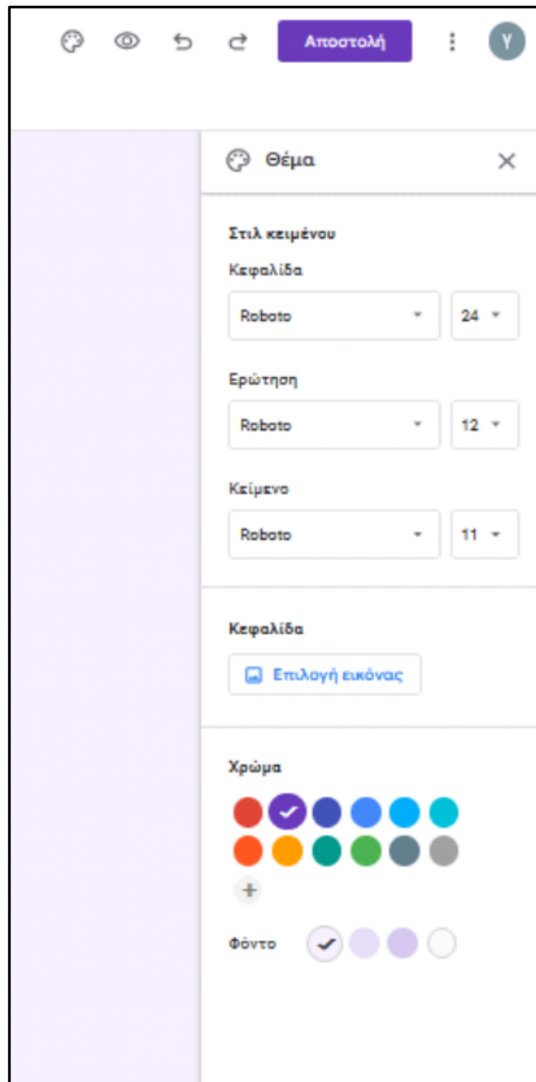
Εικόνα 10. Λήψη δεδομένων από Google Forms

Επίσης, η πλατφόρμα δίνει τη δυνατότητα στο δημιουργό της φόρμας να επιλέξει τον προορισμό των απαντήσεων, να της διαγράψει, να τις εκτυπώσει, να κάνει λήψη ή να αποσυνδεθεί από τη φόρμα (εικόνα 11).

Εικόνα 11. Επιλογές φόρμας

Τέλος, δίνεται η δυνατότητα μορφοποίησης της φόρμας, με στυλ κειμένου, μέγεθος και χρώματα (Εικόνα 12).

Εικόνα 12. Μορφοποίηση φόρμας

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ένα άτομο, χωρίς γνώσεις προγραμματισμού ή εξειδικευμένης χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή είναι σχετικά απλό να δημιουργήσει μια φόρμα για να διεξάγει μια έρευνα και να συλλέξει απαντήσεις από ένα δείγμα συμμετεχόντων. Η χρήση των προγραμμάτων αυτών διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό τη διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας, καθώς η συλλογή ετων δεδομένων γίνεται σε μεγάλο βαθμό αυτόματα. Επίσης, μέσω των διαδικτυακών φορμών ο ερευνητής δεν χρειάζεται να κάνει εισαγωγή των δεδομένων σε κάποιο πρόγραμμα, καθώς τα δεδομένα εισάγονται από τους συμμετέχοντες, κατά τη διάρκεια απάντησης των ερωτήσεων. Συνεπώς, ο ερευνητής κερδίζει χρόνο και προσπάθεια, σε σύγκριση με μια έρευνα που θα γινόταν με έντυπα ερωτηματολόγια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η θεωρία των τεσσάρων αρχών

Στη συνέχεια, η έρευνά μας θα επικεντρωθεί στην ηθική θεωρία των τεσσάρων αρχών, η οποία διαμορφώθηκε και αναπτύχθηκε, κυρίως, εξαιτίας της ανάπτυξης της Βιοτεχνολογίας, και έχει ως στόχο τη διατύπωση κανονιστικών αρχών, ώστε να επιτευχθεί ισορροπία ανάμεσα στην επιστήμη και τις ανθρώπινες αξίες. Γενικότερα, η ηθική θεωρία των τεσσάρων αρχών βοήθησε τους φιλοσόφους, που ασχολούνται με ζητήματα βιοηθικής και επιδιώκουν να παρέχουν τις ανάλογες αρχές και τα ανάλογα πρότυπα, προκειμένου να δημιουργηθούν οι κατευθυντήριες γραμμές για την ηθική αιτιολόγηση επεμβατικών, κυρίως, ενεργειών. Εντούτοις, όμως, η ηθική θεωρία των τεσσάρων αρχών είναι σημαντική και στην περίπτωση που μελετάμε στην παρούσα διπλωματική εργασία, καθώς οι ηθικές αρετές, που αναλύει μπορούν να εφαρμοστούν στη σύγχρονη μεθοδολογία έρευνας, προκειμένου μία έρευνα να είναι αντικειμενική και να εξάγει ορθά αποτελέσματα.

Πιο συγκεκριμένα, η αγαθοεργία, η αρχή του μη βλάπτειν, η αυτονομία και η δικαιοσύνη αποτελούν τις τέσσερις αρχές της συγκεκριμένης ηθικής θεωρίας, που θα μελετήσουμε στο σημείο αυτό. Οι δύο πρώτες αρχές

μπορούν ήδη να εντοπιστούν στην εποχή του Ιπποκράτη, ο οποίος υποστηρίζει ότι οι αρχές αυτές μπορούν «να βοηθούν και να μην κάνουν κακό», ενώ οι δύο επόμενες εξελίχθηκαν αργότερα. Έτσι, στο βιβλίο του Percival για την ηθική στις αρχές του 1800, τονίζεται η σημασία της διατήρησης του βέλτιστου συμφέροντος (του ασθενούς), ως στόχου, ενώ η αυτονομία και η δικαιοσύνη δεν συζητήθηκαν. Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου, τόσο η αυτονομία όσο και η δικαιοσύνη έγιναν αποδεκτές ως σημαντικές αρχές της ηθικής.

4.1 Η αρχή του σεβασμού της αυτονομίας

Το φιλοσοφικό υπόβαθρο για την αυτονομία, όπως ερμηνεύεται από τους φιλοσόφους Immanuel Kant (1724-1804) και John Stuart Mill (1806-1873), και γίνεται αποδεκτό ως ηθική αρχή, είναι ότι όλα τα άτομα έχουν εγγενή και άνευ όρων αξία, και ως εκ τούτου, πρέπει να έχουν την εξουσία λήψης ορθολογικών αποφάσεων και ηθικών επιλογών. Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει να επιτρέπεται στον καθένα να ασκεί την ικανότητά του για αυτοδιάθεση. Οι άνθρωποι με την αυτονομία, που μας χαρακτηρίζει είμαστε σε θέση να πάρουμε τις δικές μας αποφάσεις βάσει διαβουλεύσεων. Ο σεβασμός της αυτονομίας είναι ηθική υποχρέωση σεβασμού της αυτονομίας των άλλων, στο βαθμό που ο σεβασμός αυτός συμβιβάζεται με τον ίδιο σεβασμό για την αυτονομία όλων των δυνητικά θιγόμενων. Ο σεβασμός της αυτονομίας περιγράφεται, επίσης, μερικές φορές, με όρους του Kant (1984,80), αντιμετωπίζοντας τους άλλους ως σκοπούς καθ' εαυτούς και ποτέ μόνο ως μέσο. Κατά τον Καντ η καθαρή ηθική είναι η ηθική εκείνη, που είναι παντελώς απαλλαγμένη και αποδεσμευμένη από την πραγματικότητα γύρω μας, από την εμπειρική, δηλαδή, πραγματικότητα. Το υποκείμενο επιστρατεύει την αγαθή του βούληση, η οποία βασίζεται στη λογική και κατά αυτόν τον τρόπο καθορίζεται η ηθική του συμπεριφορά, και ακολούθως η αυτονομία του.

Από την άλλη, ο φιλόσοφος John Stuart Mill αναφέρει πως η ελευθερία δύναται να πραγματωθεί, όταν ο κάθε άνθρωπος επιδιώκει το προσωπικό του καλό, τονίζοντας πως η κοιτίδα της ελευθερίας εντοπίζεται στη διαδικασία αναζήτησης τρόπων και μεθόδων βελτίωσης της ουσιαστικής ποιότητας του ατόμου. Εντούτοις, κατά τον Mill, προκειμένου να γίνει αυτό,

το άτομο οφείλει να ακολουθήσει ένα συγκεκριμένο μοτίβο συμπεριφοράς , σύμφωνα με το οποίο θα ωφελείται προσωπικά, αλλά ταυτόχρονα δεν θα δυσχεραίνει τους άλλους γύρω του, αλλά θα ενισχύει τα επίπεδα αυτοεκτίμησης και αυτονομίας.

Η αρχή του σεβασμού της αυτονομίας επιβεβαιώθηκε σε μια δικαστική απόφαση από τον δικαστή Cardozo το 1914 με το επιγραμματικό ρητό, «Κάθε ενήλικος άνθρωπος και υγιής νους έχει το δικαίωμα να καθορίσει τι θα γίνει με το σώμα του» Οι επικριτές της αρχής της αυτονομίας αμφισβητούν την εστίαση στο άτομο και προτείνουν μια ευρύτερη έννοια της σχεσιακής αυτονομίας (που διαμορφώνεται από κοινωνικές σχέσεις και σύνθετους καθοριστικούς παράγοντες όπως το φύλο, η εθνικότητα και ο πολιτισμός).

Αξίζει να σημειώσουμε, όμως, πως η αρχή της αυτονομίας δεν επεκτείνεται σε άτομα, τα οποία δεν διαθέτουν την ικανότητα να ενεργούν αυτόνομα. Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει βρέφη και παιδιά και όταν μιλούμε για ανικανότητα αναφερόμαστε στην ψυχική, σωματική και αναπτυξιακή διαταραχή.

Η αρχή του σεβασμού της αυτονομίας είναι σημαντική και κατά τη διαδικασία μίας επιστημονικής έρευνας, καθώς είναι μία ρυθμιστική αρχή όσον αφορά την ικανότητα του ατόμου να σκέφτεται να αποφασίζει και ακολούθως να ενεργεί, είτε σε ατομικό, είτε σε συλλογικό επίπεδο,. Δεδομένου πως η αρχή της αυτονομίας είναι αναμφίβολα σπουδαία για αρκετά ζητήματα, είναι εύλογο το γεγονός πως είναι πολυάριθμες και οι ερμηνείες που της έχουν αποδοθεί στη συγκεκριμένη περίπτωση, που μελετούμε. Η αρχή της αυτονομίας ταυτίζεται με την ελευθερία και το σεβασμό της ατομικότητας του ανθρώπου και συγκεκριμένα είναι σημαντική τόσο για τον ερευνητή όσο και για αυτούς που συμμετέχουν στην έρευνα, καθώς εάν κρίνουν και δρουν με βάση τη λογική της αυτονομία και την ελευθερίας της προσωπικότητάς τους, η έρευνα θα είναι αντικειμενική τόσο κατά τη διαδικασία υλοποίησής της και θα προσφέρει αντικειμενικά, ηθικά και ορθά αποτελέσματα. Προκειμένου μία έρευνα να εξελιχθεί με ορθό τρόπο όσον αφορά την αρχή της αυτονομίας, που μελετούμε εδώ, μπορούμε με βεβαιότητα να μιλάμε για μία αλληλουχία αυτονομίας της πράξης, της θέλησης, και της σκέψης προκειμένου οι

συμμετέχοντες σε μία έρευνα, είτε ερευνητές, είτε το δείγμα τους να συμβάλλουν με γνώμονα το κοινό καλό, σε μία προσπάθεια για την όσο το δυνατόν αντικειμενικότερη μελέτη.

4.2 Η αρχή της αγαθοεργίας

Η αρχή της αγαθοεργίας ή με άλλα λόγια η αρχή της ωφέλειας ενθαρρύνει τον κάθε άνθρωπο να ενεργεί και να πράττει με τον τρόπο εκείνο, που ο ίδιος θεωρεί πως ωφελεί και τον συνάνθρωπό του, αλλά ταυτόχρονα και με τον τρόπο εκείνο που ο συνάνθρωπος πιστεύει και αξιολογεί πως είναι καλό για τον εαυτό του. Η αγαθοεργία θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι η πράξη του να είναι κανείς ευγενικός, αλλά και να πράττει με αυτό το λογικό σχήμα. Η αγαθοεργία θέτει πάντα το ζήτημα των υποκειμενικών και αντικειμενικών προσδιορισμών, του ωφέλους έναντι της βλάβης. Οι βασικοί κανόνες, που προϋποθέτει η αρχή της αγαθοεργίας είναι μεταξύ άλλων, με λίγα λόγια, η ευγένεια, η προστασία των αναγκών και η παροχή βοήθειας των υπολοίπων ανθρώπων. Δύο βασικοί κανόνες, οι οποίοι απορρέουν τελικά από την αρχή της ωφέλειας είναι η υποχρέωση των ανθρώπων να υποστηρίζουν και να ενισχύουν τα δικαιώματα των υπολοίπων, αλλά και η παροχή βοήθειας, όπου αυτή επιζητείται και είναι εφικτό να προσφερθεί.

Αν και οι αρχές που μελετάμε ανήκουν στις βιοηθικές αρχές και αφορούν τις ιατρικές και βιοιατρικές πρακτικές κυρίως, εν τούτοις κρίνουμε πως είναι σημαντική η συμβολή τους και στο πεδίο των επιστημονικών ερευνών, καθώς εάν υιοθετηθούν από την επιστημονική κοινότητα, αλλά και από τους συμμετέχοντες σε μία έρευνα μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα μία αντικειμενική και πλήρως εμπεριστατωμένη έρευνα. Ο Gillon, συγκεκριμένα, αναφέρει πως μία ενέργεια, μία δράση για να είναι αγαθή πρέπει να είναι ηθικά ουδέτερη. Επίσης, όπως αναφέρει στο έργο του με τίτλο «Philosophical Medical Ethics», το υποκείμενο με τις πράξεις του πρέπει να αποσκοπεί μόνο στην επίτευξη του καλού αποτελέσματος μέσω της αγαθής πρόθεσής του κυρίως. Συνεπώς, μπορούμε να πούμε πως η αναφορά του αυτή θα είχε αντίκτυπο και στην επιστημονική έρευνα καθώς το να είναι κανείς ηθικά ουδέτερος, όταν διενεργεί ή όταν συμμετέχει σε μία έρευνα είναι σημαντικό καθώς δεν είναι επηρεασμένος από σκέψεις, συναισθήματα και συγκυρίες, αλλά αντιθέτως πράττει ηθικά ουδέτερος και με γνώμονα

την όσο το δυνατό καλύτερη ποιότητα έρευνας.

4.3 Η αρχή του μη βλάπτειν

Ακολούθως, η αρχή της μη πρόκλησης βλάβης έχει τις ρίζες της στα κείμενα του Ιπποκράτη. Με άλλα λόγια, η κατευθυντήρια αρχή του *primum non nocere*, «Πρώτα απ' όλα, μην κάνεις κακό», βρίσκεται στον όρκο του Ιπποκράτη. που όπως μας αναφέρει και ο Κ. Λυπουρλής χρησιμοποιείται η φράση «ωφελέειν ή μη βλάπτειν». Ειδικότερα, η αρχή αυτή πέρα από το γεγονός πως είναι μία παραδοσιακή αρχή της ιατρικής, θα μπορούσαμε με βεβαιότητα να πούμε πως δύναται να συσχετίζεται και με άλλες πτυχές της ανθρώπινης δράσης, όπως είναι η διαδικασία μίας επιστημονικής έρευνας. Με άλλα λόγια, θεωρείται πως είναι καθήκον όσων συμμετέχουν ή διενεργούν μία έρευνα να πράττουν με τέτοιον τρόπο, ώστε να μην υπάρξει περίπτωση πρόκλησης βλάβης σε συλλογικό επίπεδο. Άλλωστε, μία τέτοια αρχή δεν είναι αποτελεσματική μόνο στον ιατρικό χώρο, αλλά, αντιθέτως επιβάλλεται από τον ηθικό νόμο και από τους νόμους της πολιτείας. Πρέπει, λοιπόν, όσοι συμμετέχουν σε μία επιστημονική έρευνα να ενεργούν κάτω από την αρχή της μη πρόκλησης βλάβης του ερευνητή, αλλά και του συνόλου, καθώς ένα λανθασμένο αποτέλεσμα έρευνας, δεν θα επηρεάσει μόνο τον ερευνητή, αλλά ακολούθως θα επηρεάσει αρνητικά και το λειτούργημα της επιστήμης, αλλά και το κοινό, στο οποίο αυτή αναφερόταν.

4.4 Η αρχή της δικαιοσύνης

Η αρχή της δικαιοσύνης επιθυμεί την ίση και δίκαιη μεταχείριση και αντιμετώπιση των ανθρώπων. Σύμφωνα με τον Rawls, η «έννοια της δικαιοσύνης ορίζεται από το ρόλο των αρχών της στην απονομή δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και στον προσδιορισμό του προσήκοντος καταμερισμού των κοινωνικών πλεονεκτημάτων». Σύμφωνα με τον ίδιο, η αρχή της δικαιοσύνης είναι σπουδαία αρετή για την ομαλή ανάπτυξη της κοινωνίας και των κοινωνικών θεσμών γενικότερα. Μία κοινωνία, λοιπόν, είναι υποχρεωμένη σεβόμενη την αρχή της δικαιοσύνης των μελών της να φροντίσει ώστε οι ελευθερίες, που παρέχονται να είναι ισορροπημένες. Εντούτοις, είναι φυσικό ο κάθε άνθρωπος να έχει μία διαφορετική, είτε

πολύ είτε λίγο, αντίληψη περί δικαιοσύνης.Ωστόσο, όμως, κανένας δεν μπορεί να αναιρέσει το γεγονός ότι ακόμα και μία επιστημονική έρευνα προκειμένου να ολοκληρωθεί με ορθότητα και να έχει αξιόπιστα αποτελέσματα πρέπει να διενεργηθεί με δημοκρατικότητα και σεβόμενη τις ελευθερίες και τα δικαιώματα όλων των μελών, που συμμετέχουν σε αυτή. Τόσο ο ερευνητής, όσο και το ανθρώπινο δυναμικό, που αποτελούν το δείγμα του πρέπει να λειτουργούν με απόλυτο σεβασμό.

Γενικότερα, θα μπορούσε κανείς με βεβαιότητα να πει πως αν και η θεωρία των τεσσάρων αρχών αποτελεί τις αρχές της Βιοηθικής, εντούτοις δεν περιορίζεται μόνο σε αυτό το πεδίο, αλλά εύλογα ανοίγεται και σε άλλους τομείς, όπως είναι το πεδίο της επιστημονικής έρευνας, που μας απασχολεί στην παρούσα διπλωματική εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Δεοντολογία της έρευνας

Στα πλαίσια της σύγχρονης εποχής, ο ρόλος του διαδικτύου έχει διευρυνθεί στο συνολικό ερευνητικό τοπίο. Ερευνητές σε όλο τον κόσμο χρησιμοποιούν μεθόδους που βασίζονται στο διαδίκτυο για ορισμένα στάδια του ερευνητικού τους κύκλου, όπως είναι ο σχεδιασμός, η πρόσληψη, η συλλογή δεδομένων, η γνώση και η διάδοση, ή ακόμα και για την ολοκλήρωση ολόκληρου του ερευνητικού τους έργου.

Αυτή η αυξανόμενη διείσδυση του διαδικτύου σε κάθε πτυχή της ανθρώπινης δραστηριότητας έχει προσφέρει μία τεράστια ευκαιρία στους ερευνητές για να ξεπεράσουν το γεωγραφικό χάσμα, να δημιουργήσουν παγκόσμιες ερευνητικές κοινότητες και να χρησιμοποιήσουν τεχνολογικές εξελίξεις για τη διεξαγωγή και την αναφορά έρευνας στο διαδίκτυο. Πλην τούτων, πολλές από τις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, όπως είναι το Facebook, το Twitter ή/και το LinkedIn χρησιμοποιούνται πλέον συνήθως

για την απόκτηση πρόσβασης και τη στρατολόγηση πιθανών συμμετεχόντων σε έρευνες. Εν τούτοις, ενώ αυτές οι διαδικτυακές πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν μία σημαντική ευκαιρία στους ερευνητές για να προσεγγίσουν μεγάλους αριθμούς ατόμων σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, η χρήση τους εγείρει επίσης σημαντικές ηθικές ανησυχίες.

Ως εκ τούτου, λοιπόν, ενώ οι έρευνες που πραγματοποιούνται μέσα από το διαδίκτυο έχουν πολλά πλεονεκτήματα, ωστόσο, οι δεοντολογικές προκλήσεις και τα ηθικά διλλήματα που συνδέονται με τις εν λόγω έρευνες είναι πάρα πολλά. Η έλλειψη ομοιογένειας στην ορολογία και την τυπολογία των ερευνητικών μεθόδων μέσω του διαδικτύου συχνά οδηγούν σε σύγχυση και δυσκολεύουν τους νέους ερευνητές να βρουν ενιαίες κατευθυντήριες γραμμές για την πρακτική αυτών των μεθόδων. Οι ηθικές αρχές που ισχύουν για την έρευνα μέσω του διαδικτύου είναι οι ίδιες με αυτές που ισχύουν για οποιαδήποτε άλλη έρευνα που περιλαμβάνει τη συμμετοχή ανθρώπων, αλλά η εφαρμογή αυτών των αρχών μπορεί να είναι διαφορετική ανάλογα με τον τύπο της διαδικτυακής ερευνητικής μεθόδου και τον σκοπό της. Συνεπώς, αν και υπάρχουν λίγες ασάφειες σχετικά με τα ηθικά διλλήματα στην έρευνα μέσω διαδικτύου, η λεπτομερής αποτίμηση της επιστημονικής βιβλιογραφίας υποδηλώνει ότι η διατήρηση της ανωνυμίας, της εμπιστευτικότητας, της διαφάνειας και της διασφάλιση της ασφάλειας των δεδομένων έχουν ιδιαίτερη σημασία και σημαντικότητα επίσης. Μάλιστα, οι παραβιάσεις αυτών των αρχών μπορεί να έχουν σημαντικές συνέπειες, ειδικά όταν η ερευνητική διαδικασία μέσω του διαδικτύου περιλαμβάνει τη συλλογή προσωπικών και ευαίσθητων πληροφοριών. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο οι ερευνητές του διαδικτύου οφείλουν να δίνουν τη δέουσα προσοχή στις προσδοκίες, στις αντιλήψεις και στην επίγνωση των συμμετεχόντων σχετικά με το απόρρητο της συμμετοχής τους. Μέσα από την καλή οργάνωση, τον προσεκτικό σχεδιασμό και εφαρμογή, οι ερευνητές μέσω του διαδικτύου μπορούν να αντιμετωπίσουν τις περισσότερες από αυτές τις προκλήσεις, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι προστατεύονται τα δικαιώματα απορρήτου και των προσωπικών στοιχείων των συμμετεχόντων και πληρούνται τα πρότυπα για τις ηθικές πρακτικές.

5.1 Έρευνα μέσω του διαδικτύου: συνοπτική θεωρητική προσέγγιση

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, πολλοί ερευνητές και οργανισμοί προσπάθησαν να ορίσουν την έρευνα που βασίζεται στο και πραγματοποιείται μέσα από το διαδίκτυο. Ειδικότερα, λοιπόν, υποστηρίζεται πως η έρευνα που πραγματοποιείται μέσα από το διαδίκτυο περιλαμβάνει τα εξής κάτωθι χαρακτηριστικά στοιχεία:

χρησιμοποιεί το διαδίκτυο για τη συλλογή δεδομένων ή πληροφοριών, π.χ. μέσω διαδικτυακών συνεντεύξεων, παλαιότερων ερευνών, αρχειοθετημένων ερευνητικών δεδομένων, και άλλων·

μελετά τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι χρησιμοποιούν και έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο, π.χ. τα μέσα που χρησιμοποιούν για τη συλλογή των δεδομένων τους, η συμμετοχή σε ιστότοπους κοινωνικών δικτύων, ιστοσελίδες, ιστολόγια, παιχνίδια, εικονικούς κόσμους ή/και άλλα διαδικτυακά περιβάλλοντα·

χρησιμοποιεί ή εμπλέκεται στην επεξεργασία δεδομένων, την ανάλυση ή την αποθήκευση συνόλων δεδομένων, τραπεζών δεδομένων, ή/και αποθετήρια που είναι διαθέσιμα μόνο μέσω του διαδικτύου·

μελετά το λογισμικό, τον κώδικα και τις τεχνολογίες του διαδικτύου·

εξετάζει τον σχεδιασμό ή/και τις δομές συστημάτων, ιστοσελίδων και στοιχείων·

χρησιμοποιεί οπτική και κειμενική ανάλυση, σημειωτική ανάλυση, ανάλυση περιεχομένου ή/και άλλες μεθόδους ανάλυσης για τη μελέτη του ιστού ή/και εικόνων, γραπτών που διευκολύνονται από το διαδίκτυο, και φόρμες μέσων, ενώ συνάμα

μελετά μεγάλης κλίμακας παραγωγή, χρήση και ρύθμιση του διαδικτύου από τις κυβερνήσεις, τις βιομηχανίες, τις εταιρείες και τις στρατιωτικές δυνάμεις

Όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, το διαδίκτυο είναι ένα πολύ ισχυρό μέσο παγκοσμίως, το οποίο χρησιμεύει ως καλή πηγή για ερευνητική εργασία και μάθηση, καθώς παρέχει τη δυνατότητα πρόσβασης σε τρέχουσες πληροφορίες, εύρεση γεγονότων και είναι η πιο εξαιρετική εφεύρεση στον τομέα της επικοινωνίας στην ιστορία της ανθρώπινης φυλής. Το διαδίκτυο είναι ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την ανθρωπότητα στην πτυχή της μάθησης και της ανάπτυξης της έρευνας, αλλά ενέχει

πολλά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα σε σχέση με την ερευνητική εργασία.

Πιο συγκεκριμένα, ορισμένα από τα πλεονεκτήματα της έρευνας μέσω του διαδικτύου, είναι, πρώτα από όλα, η εύκολη επικοινωνία, καθώς το διαδίκτυο διευκολύνει την επικοινωνία και την εύρεση του επιθυμητού αριθμού συμμετεχόντων, την άμεση πρόσβαση σε πληροφορίες και δεδομένα και ταυτόχρονα εξοικονομεί χρόνο, επιτρέποντας έτσι στον ερευνητή να διαχειρίζεται τους πόρους του/της καλύτερα και αποτελεσματικά. Επιπροσθέτως, το διαδίκτυο αποτελεί ένα μέσο που δίνει τη δυνατότητα σε έναν ερευνητή να έχει πρόσβαση σε ένα απύθμενο και εξαιρετικά πλούσιο σύνολο πληροφοριών δίχως οικονομικό ή χρονικό κόστος. Επίσης, διευκολύνεται η αποστολή μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και η λήψη σχολίων.

Από την άλλη πλευρά, ορισμένα από τα μειονεκτήματα στην έρευνα μέσω του διαδικτύου είναι η αδυναμία διασταύρωσης της αξιοπιστίας των πληροφοριών που είναι διαθέσιμες στο διαδίκτυο, καθώς δεν υπάρχουν πρότυπα και καμία σαφής διαδικασία για τον ακριβή έλεγχο των πληροφοριών. Ακόμα, υπάρχει πάντοτε το σοβαρό ενδεχόμενο της κλοπής προσωπικών πληροφοριών και της κακής χρήσης αυτών των πληροφοριών αλλά και της πρόκλησης καταστροφών στον υπολογιστή εξαιτίας της διαρκούς απειλής από ιούς που κυκλοφορούν στο διαδίκτυο. Επιπλέον, ένα άλλο μειονέκτημα του διαδικτύου για την ακαδημαϊκή έρευνα είναι οι διαθέσιμες πληροφορίες στο διαδίκτυο δεν είναι οργανωμένες.

Παρ' όλα αυτά, συμπερασματικά, θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως ανεξάρτητα από το γεγονός ότι το διαδίκτυο έχει πολλά μειονεκτήματα, εξακολουθεί να είναι πολύ χρήσιμο για την ανθρωπότητα, καθώς βοηθά σε έργα μείζονος σημασίας έρευνας και επακόλουθων ανακαλύψεων. Ως εκ τούτου, ο άνθρωπος χρειάζεται το διαδίκτυο για να συνεχίσει τη ζωή του.

5.2 Η ηθική των ηλεκτρονικών υπολογιστών

Η ηθική των ηλεκτρονικών υπολογιστών είναι η μελέτη του κοινωνικού και ηθικού αντίκτυπου των τεχνολογιών υπολογιστών, τα πορίσματα της οποίας (δηλαδή της μελέτης) μπορούν να συμβάλλουν στην ενημέρωση του πλαισίου για τη διαμόρφωση και την αιτιολόγηση της πολιτικής και των κωδίκων που καθορίζουν τις ηθικές χρήσεις του ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Ο όρος «ηθική των υπολογιστών» εμφανίστηκε για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970. Ωστόσο, η συζήτηση που αφορά τις ηθικές ανησυχίες και τα ηθικά διλήμματα που προκύπτουν από τη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και του διαδικτύου ανάγεται στην αρχική ανάπτυξη της ίδιας της τεχνολογίας. Ο Norbert Wiener, ο πατέρας των cybernetics και ένα από τα κομβικά πρόσωπα στην ανάπτυξη των ηλεκτρονικών υπολογιστών, αναγνώρισε ήδη από πολύ νωρίς ότι η πληροφορική επιστήμη είχε τη δυνατότητα να αλλάξει πολλές πτυχές της ζωής και ως εκ τούτου, ήταν κρίσιμης ηθικής σημασίας. Στη μετάβαση από τις βιομηχανικές στις οικονομίες της πληροφόρησης, οι τεχνολογίες υπολογιστών έχουν κατακλύσει τις περισσότερες πτυχές της προσωπικής, οργανωτικής και κοινωνικής ζωής, με αποτέλεσμα αυτή η εξέλιξη να οδηγήσει σε έναν σταθερά αναπτυσσόμενο ακαδημαϊκό διάλογο για την ηθική των τεχνολογιών υπολογιστών και του διαδικτύου.

Η ελαστικότητα της τεχνολογίας υπολογιστών ενθαρρύνει καινοτόμες χρήσεις και τεχνικά καλλιτεχνήματα, τα οποία αναγκαστικά ξεπερνούν την πολιτική και την νομοθεσία που έχει σχεδιαστεί για να τη διέπει, δημιουργώντας κενά διακυβέρνησης. Ακόμη και όταν υπάρχουν σχετικοί νόμοι και πολιτικές, συχνά έχουν διαμορφωθεί και διατυπωθεί ως απάντηση σε λιγότερο ευέλικτες τεχνολογίες. Οι υπολογιστές γίνονται όλο και λιγότερο αναγνωρίσιμοι μέσω της ενσωμάτωσης σε άλλες τεχνολογίες και περιβάλλοντα, όπως για παράδειγμα στην περιβαλλοντική ευφυΐα/νοημοσύνη και στους απανταχού υπολογιστές. Η αρχική ιδέα των υπολογιστών ως εύκολα αναγνωρίσιμα τεχνουργήματα έχει πλέον ξεπεραστεί.

Επιπρόσθετα, η ηθική των ηλεκτρονικών υπολογιστών έχει διευρύνει το πεδίο του ενδιαφέροντός της για να αντιμετωπίσει τις αναδυόμενες χρήσεις των υπολογιστών, θολώνοντας όλο και περισσότερο τα όρια μεταξύ της ηθικής των υπολογιστών και των σχετικών κλάδων εφαρμοσμένης ηθικής, όπως ενδεικτικά είναι η ιατρική ηθική, η ηθική τεχνολογία ή/και η περιβαλλοντική ηθική. Αυτή η διάχυση των ηλεκτρονικών υπολογιστών στο ολόγυρο περιβάλλον τους εγείρει νέα ηθικά ερωτήματα που σχετίζονται με ζητήματα όπως το απόρρητο, η επιτήρηση, η αυτονομία ή η ιδιοκτησία. Επομένως, μία βασική υποχρέωση της ηθικής των ηλεκτρονικών

υπολογιστών είναι να προσδιορίσει τις αναδυόμενες απαιτήσεις πολιτικής και να δημιουργήσει συμπληρωματικά εννοιολογικά πλαίσια που βοηθούν στην κατανόηση των ηθικών επιπτώσεων των αναδυόμενων τεχνολογιών πληροφορικής και διαδικτύου. Πρόκειται για ένα σύνολο ευθυνών που μοιράζονται από τους μελετητές σε ένα ευρύ φάσμα πεδίων, συμπεριλαμβανομένων των ηλεκτρονικών υπολογιστών και της πληροφορικής, της φιλοσοφίας, του δικαίου καθώς και των κοινωνικών επιστημών.

5.3 Ηθική και ηθικά διλλήματα της έρευνας μέσω του διαδικτύου: Βασικές ανησυχίες και λύσεις

Σήμερα υπάρχει πληθώρα ερευνών που επικεντρώνονται στο περιεχόμενο που είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο και στις συσκευές που συνδέονται στο διαδίκτυο καθώς και στις τεχνολογίες που καθιστούν δυνατές αυτές τις συνδέσεις. Ωστόσο, για μεγάλο χρονικό διάστημα, η κοινωνική αλληλεπίδραση των ανθρώπων στο διαδίκτυο είχε αγνοηθεί.

Η έρευνα που βασίζεται στο Διαδίκτυο διέπεται από ηθικές κατευθυντήριες γραμμές και αρχές, οι οποίες δυστυχώς δεν συμβαδίζουν με την τεχνολογική καινοτομία. Ο Κοζινets για παράδειγμα, παρέχει ορισμένες ηθικές κατευθυντήριες γραμμές που θεωρούνται κατάλληλες για (ημι-)ιδιωτικές διαδικτυακές συνομιλίες, αλλά όχι για διαδικτυακή έρευνα που επικεντρώνεται στην ανάλυση περιεχομένου γενικών ή παθητικών πηγών του διαδικτύου, όπως δίκτυα κοινωνικών μέσων, ιστολόγια ή/και βίντεο. Η πρόκληση για τους ερευνητές είναι τότε πώς να εφαρμόσουν τις παραδοσιακές κατευθυντήριες γραμμές ηθικής της έρευνας στη δικτυογραφία και σε παρόμοιους τύπους διαδικτυακής έρευνας.

Το Web 2.0 δημιούργησε νέες ερευνητικές ευκαιρίες, καθώς αύξησε το εύρος και τον αριθμό των διαδικτυακών κοινοτήτων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για ερευνητικούς σκοπούς. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν γίνει σημαντικό μέρος της ζωής μας. Οι εφαρμογές με επίκεντρο τα δεδομένα, όπως το Facebook, το Twitter, το LinkedIn και το Instagram, δίνουν τη δυνατότητα στους ερευνητές να συλλέγουν τεράστιες ποσότητες δεδομένων. Ωστόσο, ανάλογα με τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει το διαδίκτυο στην έρευνα, πρέπει να ληφθούν υπόψη

διάφορες επιστημολογικές, υλικοτεχνικές και ηθικές εκτιμήσεις. Οι ερευνητές πρέπει να καθορίσουν τα συγκεκριμένα ενδιαφέροντα και τη μεθοδολογία τους στο διαδίκτυο, έτσι ώστε να σέβονται τα σχετικά ηθικά ζητήματα της έρευνας στο διαδίκτυο.

Πιο συγκεκριμένα, επομένως, μερικά από τα ηθικά ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι ερευνητές που κάνουν την έρευνά τους μέσα από το διαδίκτυο περιλαμβάνουν τα εξής κάτωθι, όπως είναι:

Τι επίπεδο απορρήτου μπορούν εύλογα να περιμένουν οι χρήστες των ιστοτόπων κοινωνικής δικτύωσης, όταν δημοσιεύουν πληροφορίες στο διαδίκτυο;

Πότε μπορούν οι αναρτήσεις να θεωρηθούν ως «δημόσιες πληροφορίες»; Εξακολουθεί να είναι απαραίτητη η ενημερωμένη συγκατάθεση, εάν οι πληροφορίες θεωρούνται δημόσιες;

Πώς θα ληφθεί ενημερωμένη συναίνεση από τους χρήστες του διαδικτύου ως συμμετέχοντες σε έρευνα, εάν χρειαστεί;

Πώς μπορεί να γίνει η διαδικτυακή δειγματοληψία με ηθικό τρόπο;

Η ηθική της έρευνας μέσω του διαδικτύου είναι ένας υπό-επιστημονικός κλάδος που ταιριάζει και βρίσκει εφαρμογή σε πολλούς κλάδους, όπως είναι οι κοινωνικές επιστήμες, οι τέχνες, οι ανθρωπιστικές επιστήμες, οι ιατρικές/βιοϊατρικές επιστήμες καθώς και οι φυσικές επιστήμες. Εννοιολογικά και ιστορικά, η ηθική της έρευνας μέσα από το διαδίκτυο σχετίζεται περισσότερο με την ηθική των υπολογιστών και των πληροφοριών και περιλαμβάνει ηθικά ζητήματα, όπως είναι η γνώση, η λεπτομερής πληροφόρηση και η εκούσια συναίνεση των συμμετεχόντων, το απόρρητο των δεδομένων, η ασφάλεια, η ανωνυμία, η εμπιστευτικότητα, η ακεραιότητα των δεδομένων, τα ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας, η πειθαρχία και τα επαγγελματικά πρότυπα. Ως εκ τούτου, λοιπόν, κατά τη διάρκεια της εξέλιξης του διαδικτύου, υπήρξε συνεχής συζήτηση για το εάν αναδύονται νέα ηθικά διλήμματα ή/και εάν τα υπάρχοντα διλήμματα είναι παρόμοια με διλήμματα σε άλλες ερευνητικές σφαίρες

Οι γενικές αρχές που καθοδηγούν την ηθική πρακτική στην έρευνα μέσω του διαδικτύου, είναι ουσιαστικά οι ίδιες με εκείνες που καθοδηγούν οποιαδήποτε έρευνα που αφορά ανθρώπινα όντα και περιλαμβάνουν σεβασμό για αυτονομία, δικαιοσύνη και ευεργεσία. Η αυτονομία αναφέρεται

στην έννοια ότι κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και την αξιοπρέπεια που πρέπει να προστατεύονται πάντοτε κι επομένως, κάθε συμμετέχων θα πρέπει να είναι σε θέση να λαμβάνει τις δικές του αποφάσεις συμμετοχής στην έρευνα, ενώ τα άτομα που αδυνατούν να λάβουν τέτοιου είδους αποφάσεις θα πρέπει να προστατεύονται από τους ίδιους τους ερευνητές. Η σημασία της ηθικής αρχής της αυτονομίας συμπεριλαμβάνεται και τονίζεται στη Διακήρυξη του Ελσίνκι και τίθεται σε λειτουργία μέσω της διαδικασίας της ενημερωμένης συγκατάθεσης

Αναφορικά με την αρχή της δικαιοσύνης, αναφέρεται στην ιδέα ότι όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα πρέπει να αντιμετωπίζονται δίκαια, ισότιμα και ευγενικά καθ' όλη τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας. Πιο αναλυτικά ως προς την αρχή της δικαιοσύνης, απαιτείται η πλήρης διαφάνεια της ταυτότητας του ερευνητή και των μεθόδων έρευνας που χρησιμοποιεί για τη συλλογή των απαραίτητων δεδομένων καθώς και ότι κανένα τμήμα της κοινότητας δεν επιβαρύνεται ή αντιμετωπίζεται άδικα και βάσει διακρίσεων. Επίσης, επιβάλλει υποχρεώσεις υπέρ των ατόμων που δεν μπορούν να προστατεύουν τα δικά τους προσωπικά δικαιώματα, καθιστώντας τους ίδιους τους ερευνητές ως τους κατεξοχήν υπεύθυνους για να τα προστατεύουν από οποιαδήποτε εκμετάλλευσή τους προς όφελος της έρευνας και της προόδου της γνώσης.

Η τρίτη μείζονος σημασίας αρχή, η οποία είναι η αρχή της ευεργεσίας, απαιτεί από τους ερευνητές να αξιολογούν όλους τους φυσικούς, κοινωνικούς, ψυχολογικούς ή ιατρικούς κινδύνους ή/και βλάβες που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν οι συμμετέχοντες λόγω της συμμετοχής τους στην ερευνητική διαδικασία μέσω του διαδικτύου. Στο πλαίσιο της έρευνας μέσω του διαδικτύου, ο κίνδυνος ή/και η ενδεχόμενη βλάβη προκύπτει, όταν υπάρχει αποκάλυψη της ταυτότητας και των προσωπικών δεδομένων του συμμετέχοντος ή/και οποιασδήποτε άλλης ευαίσθητης πληροφορίας που μπορεί να τον/την εκθέσουν σε κίνδυνο αμηχανίας, βλάβης της φήμης τους ή/και νομική δίωξη.

Καθίσταται καλύτερα κατανοητό, λοιπόν, πως παρά το γεγονός ότι η έρευνα μέσω του διαδικτύου καθοδηγείται από την ίδια δεοντολογία και τις ίδιες ηθικές αρχές, η εξελισσόμενη φύση του διαδικτύου και οι στρατηγικές που χρησιμοποιούνται για την έρευνα μέσω του διαδικτύου απαιτούν

ερευνητές, ηθικολόγους και υπεύθυνους χάραξης πολιτικής για την αποτελεσματική αντιμετώπιση νέων ηθικών προκλήσεων που αναδύονται, και για να αναπτύξουν αποδοτικές λύσεις και απαντήσεις απέναντι στα ηθικά διλήμματα που δημιουργούνται.

Οι πιο συχνές ανησυχίες και τα πιο συνηθισμένα ηθικά διλήμματα που προκύπτουν στις ερευνητικές μελέτες που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο περιλαμβάνουν τη διασφάλιση της ανωνυμίας, τη διατήρηση της εμπιστευτικότητας και τη λήψη συγκατάθεσης κατόπιν ενημέρωσης.

Συνοψίζοντας όλες τις πληροφορίες και τα στοιχεία που συζητήθηκαν στις άνωθεν ενότητες, υποστηρίζεται πως μία από τις βασικές προκλήσεις για τη δημιουργία ενός κώδικα ηθικής και δεοντολογίας για την πρακτική της έρευνας μέσω του διαδικτύου αποτελεί η αναγκαιότητα σεβασμού και η ενσωμάτωση ποικίλων και πολύ διαφορετικών πολιτιστικών πρακτικών, ηθικής διακυβέρνησης και νομικών πλαισίων. Αυτή η συμπερίληψη της διαφορετικότητας και της ποικιλίας έγκειται στο γεγονός πως στην έρευνα που πραγματοποιείται μέσα από το διαδίκτυο σε αντίθεση με την έρευνα διά ζώσης, το ερευνητικό αντικείμενο δεν οροθετείται σαφώς από τα εθνικά σύνορα και ως εκ τούτου, δεν προστατεύεται από την εθνική διακυβέρνηση της έρευνας.

Όπως ήδη συζητήθηκε παραπάνω, οι ηθικοί προβληματισμοί που ισχύουν για την πραγμάτωση οποιασδήποτε έρευνας, έτσι και η έρευνα μέσω του διαδικτύου ορίζεται και πρέπει να ορίζεται και να καθοδηγείται από θεμελιώδεις κανόνες και εξέχουσες κατευθυντήριες γραμμές για την ηθική της έρευνας. Με άλλα λόγια, η έρευνα μέσω από το διαδίκτυο δεν εγείρει εντελώς νέα ζητήματα, ούτε ακυρώνει αναγνωρισμένους κανόνες και αξίες της ηθικής της έρευνας. Παρόλο που το αντικείμενο μελέτης είναι ειδικής φύσης, η ηθική βάση της έρευνας που σχετίζεται με αυτό είναι καθολικής φύσης. Όπως σε κάθε άλλη έρευνα στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες που αφορούν ανθρώπους, το κρίσιμο ζήτημα είναι να διασφαλιστεί η αξιοπρέπεια και η ακεραιότητα των συμμετεχόντων.

Η ηθική της έρευνας μέσω του διαδικτύου, λοιπόν, βασίζεται στον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και βασίζεται στη γενική δεοντολογία και στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Κάθε άτομο έχει τα δικά του συμφέροντα και ακεραιότητα που δεν μπορούν να αγνοηθούν κατά την

εκτέλεση της έρευνας και για αυτόν τον λόγο, οι ερευνητές πρέπει να προστατεύουν την προσωπική ακεραιότητα, να διαφυλάσσουν την ατομική ελευθερία και αυτοδιάθεση, να σέβονται την ιδιωτική ζωή και την οικογενειακή ζωή και να προστατεύουν τους συμμετέχοντες στην ερευνητική διαδικασία από βλάβες και παράλογες καταπονήσεις. Οι αναγνωρισμένοι κανόνες και αξίες στην έρευνα μέσω του διαδικτύου περιλαμβάνουν την αξιοπρέπεια, την ελευθερία, την αυτονομία, την αλληλεγγύη, την ισότητα, τη δημοκρατία και την εμπιστοσύνη, ενώ τέσσερις παράγοντες είναι ιδιαίτερα σημαντικοί στην αξιολόγηση της ηθικής της έρευνας μέσω του διαδικτύου, όπως είναι η προσβασιμότητα στη δημόσια σφαίρα, η ευαισθησία των πληροφοριών, η ευπάθεια των συμμετεχόντων και η αλληλεπίδραση του ερευνητή με τους συμμετέχοντες. Ωστόσο, η έρευνα μέσω του διαδικτύου δημιουργεί ορισμένες ιδιαίτερες προκλήσεις, ιδίως όσον αφορά την προστασία των δεδομένων και την ιερότητα της ιδιωτικής ζωής. Επιπλέον, η μορφή της επικοινωνίας και ο σχεδιασμός της τεχνολογίας ενδέχεται να σχετίζονται με έναν ευρύτερο ηθικό προβληματισμό σχετικά με τη διάκριση μεταξύ ιδιωτικών και δημόσιων θεμάτων. Ως εκ τούτου, όσον αφορά την ηθική της έρευνας μέσω του διαδικτύου, το βασικό ζήτημα είναι ότι ο ερευνητής έχει πάντα μία ανεξάρτητη ευθύνη για τη διαφύλαξη της ακεραιότητας των πληροφοριοδοτών-συμμετεχόντων, ανεξάρτητα από τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για τη συλλογή ή/και την ανάκτηση των δεδομένων. Ο ερευνητής είναι επίσης υπεύθυνος για την ενημέρωση των υποκειμένων σχετικά με τους στόχους του ερευνητικού έργου και τους σκοπούς για τους οποίους θα χρησιμοποιηθούν τα αποτελέσματα. Επιπλέον, ο ερευνητής είναι υπεύθυνος για τον προβληματισμό και την κρίση του τι είναι κατάλληλο από την άποψη της ηθικής της έρευνας. Οι ερευνητές είναι προσωπικά υπεύθυνοι για τη διασφάλιση της προστασίας των συμφερόντων και των δικαιωμάτων των ατόμων που δέχονται να λάβουν μέρος στην έρευνα, βάσει του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της απαίτησης προστασίας της ιδιωτικής ζωής. Με άλλα λόγια, η ηθική της έρευνας επιδιώκει να προστατεύσει τα άτομα που εμπλέκονται, όχι μόνο να διασφαλίζει τη συμμόρφωση με την νομιμότητα σχετικά με τη χρήση και την αποθήκευση προσωπικών πληροφοριών.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το διαδίκτυο αναμφίβολα αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο, το οποίο ένας ερευνητής μπορεί να χρησιμοποιήσει, προκειμένου να πραγματοποιήσει μία έρευνα αναφερόμενη σε ένα μεγάλο δείγμα όχι κατ' ανάγκη κοινών χαρακτηριστικών, όπως είναι η προέλευση, η θρησκεία, η γλώσσα, και γενικότερα η κουλτούρα. Εν τούτοις, η χρήση του διαδικτύου για την επιτέλεση μίας διαδικτυακής έρευνας εν μέρει καθίσταται προβληματική, καθώς, όπως αρκετοί υποστηρίζουν, είναι λογικό να υπάρχουν σφάλματα κάλυψης, εξαιτίας του γεγονότος πως δεν χρησιμοποιούν, όλοι οι άνθρωποι, και κατ' επέκταση οι λαοί, το διαδίκτυο με τον ίδιο ρυθμό σε καθημερινή βάση. Για' αυτόν τον λόγο η γέννηση ηθικών προβληματισμών σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων, τη διττή χρήση των ερευνητικών αποτελεσμάτων, τη διατήρηση της ανωνυμίας, τον σεβασμό στην ιδιωτική ζωή, το φαινόμενο της εξαπάτησης, της προδοσίας και της εμπιστευτικότητας, είναι αναπόφευκτοι. Για αυτόν το λόγο, πολλοί είναι εκείνοι, που ναι μεν θεωρούν τη διαδικτυακή έρευνα ως μία καινοτόμα και εύκολη μέθοδο, στην οποία έχει άμεση πρόσβαση ένας ερευνητής, αλλά από την άλλη την αμφισβητούν και την κρίνουν ως κάτι το αναξιόπιστο. Η θεωρία των τεσσάρων αρχών παντρεύει, θα λέγαμε, τη φιλοσοφία με την επιστημονική μέθοδο, δίνοντάς μας τις κατευθυντήριες γραμμές σύμφωνα με τις οποίες εάν υιοθετηθούν από τον ερευνητή, που επιδιώκει να πραγματοποιήσει μία διαδικτυακή έρευνα, θα οδηγήσουν σε αντικειμενικά συμπεράσματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Βιβλιογραφία στα Ελληνικά

1. Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica τομ.48ος, σελ.178.
1. Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5826> (πρόσβαση στις 09.12.2019)
1. Γ. Κατσιμίγκας και Γ. Βασιλοπούλου, «Βασικές αρχές βιοηθικής και ορθόδοξης ηθικής», Το Βήμα του Ασκληπιού τόμ. 9, τεύχ. 2, σελ. 163-164.
1. Κόιος Νικόλαος, Επ' Ελευθερία εκλήθηκε, εκδ. Αθ. Σταμούλη, Αθήνα, 2004, σ. 176
1. Λυπουρλής Δ (2000). Ιπποκράτης. Ιατρικά Θέματα. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, σελ 64-65. «Ασκέειν, περί τα νουσήματα, δύο, ωφελείν ή μη βλάπτειν».
1. Μαρκεζίνη Κ. (2015). Η έννοια της συγκατάθεσης ως έκφραση αυτονομίας του ασθενούς. Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, 8, 63-84
1. Μπέλλας Θ., "Η Έρευνα στις Επιστήμες της Συμπεριφοράς, Αθήνα, 1977
1. Σαχίνη-Καρδάση, Α. (2003). Μεθοδολογία έρευνας. Εφαρμογές στο χώρο της υγείας. Αθήνα: Εκδόσεις ΒΗΤΑ, Αθήνα
2. Howard, K. & Sharp, J.A. (2001). Η επιστημονική μελέτη: οδηγός σχεδιασμού και διαχείρισης πανεπιστημιακών ερευνητικών εργασιών. Αθήνα: Gutenberg.
1. Ladyman, J. (2016). Τι είναι η φιλοσοφία της επιστήμης. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

B. Βιβλιογραφία στα Ελληνικά από μετάφραση

1. Chalmers, A. F. 1., & Φουρτούνης, Γ. (2004). Τί είναι αυτό που το λέμε επιστήμη ;: μια προσέγγιση της φύσης του καθεστώτος και των μεθόδων της επιστήμης (7η εκδ.). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
1. Cohen, L. & Manion, L. (1997). Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας. Εκδόσεις Έκφραση
1. John Rawls ,« Θεωρία της Δικαιοσύνης», μτφ. Φ. Βασιλογιάννης, Β. Βουτσάκης, Φ. Παιονίδης, Κ. Παπαγεωργίου, Ν. Στυλιανίδης, Αν. Τάκης, εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2001
2. Lindberg, 1997, «1. Η επιστήμη και οι πηγές της» στο: Οι απαρχές της Δυτικής Επιστήμης (600 π. Χ. – 1450 μ. Χ.), μτφ. Η. Μαρκολέφας, Αθήνα

Γ. Βιβλιογραφία στα αγγλικά

1. Beauchamp and Childress (2001). Principles of Biomedical Ethics (5th edn). New York: Oxford University Press
1. Brennan, M., Rae, N. & Parackal, M. (1999). Survey- based experimental research via the web: Some observations. Marketing Bulletin
1. Buchanan, E. A., & Hvizdak, E. E. (2009). Online Survey Tools: Ethical and Methodological Concerns of Human Research Ethics Committees. Journal of Empirical Research on Human Research Ethics
1. Bynum, T. W. (2008). Norbert Wiener and the rise of information ethics. In Van Den Hoven, J., & Weckert, J. (eds.), Information technology and moral philosophy, Cambridge: Cambridge University Press.
1. Childress J (2005). A principle-based approach. In: Kuhse H, Singer P

(eds). *A Companion to Bioethics*. Malden, MA: Blackwell Publishing

1. De Hert, P., Gutwirth, S., Moscibroda, A., Wright, D., & González Fuster, G. (2009). Legal safeguards for privacy and data protection in ambient intelligence. *Personal and ubiquitous computing*
1. Elgesem, D. (2002). What is special about the ethical issues in online research?. *Ethics and information technology*
1. Escobar A. 2000. «Welcome to Cyberia: Notes on the Anthropology of Cyberculture». Στο Bell D. & Kennedy M.B. *The Cybercultures Reader*, London and New York: Routledge.
1. Ess, C., & Jones, S. (2004). Ethical decision-making and Internet research: Recommendations from the aoir ethics working committee. In *Readings in virtual research ethics: Issues and controversies*, IGI Global
1. Eynon, R., Schroeder, R., & Fry, J. (2009). *New techniques in online research: Challenges for research ethics*. 21stCentury Society
1. Flicker, S., Haans, D., & Skinner, H. (2004). Ethical dilemmas in research on internet communities. *Qualitative Health Research*,
1. Friedewald, M., Da Costa, O., Punie, Y., Alahuhta, P., & Heinonen, S. (2005). Perspectives of ambient intelligence in the home environment. *Telematics and informatics*
1. Gelinas, L., Pierce, R., Winkler, S., Cohen, I. G., Lynch, H. F., & Bierer, B. E. (2017). Using social media as a research recruitment tool: ethical issues and recommendations. *The American Journal of Bioethics*
1. Gillon R (1990). *Philosophical Medical Ethics*. Chichester: John Wiley and Sons

1. Gupta A. & Ferguson J. 1997: Anthropological Locations: Boundaries and Grounds of a Field Science Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
1. Harriman, S., & Patel, J. (2014). The ethics and editorial challenges of internet-based research. BMC medicine
1. Hooley, T., Wellens, J., & Marriott, J. (2012). What is online research?: Using the internet for social science research. A&C Black
2. .
3. Karl Popper, The Logic of Scientific Discovery, London 1959
1. Kelland-May, Laura. Social Media Blamed for Poor Grammar, 2010
1. King, S. A. (1996). Researching Internet communities: Proposed ethical guidelines for the reporting of results. The Information Society
1. Kitchin, H. A. (2007). Research ethics and the Internet: Negotiating Canada's Tri-Council policy statement. Brunswick Books
1. Kozinets, R. V. (2002). The field behind the screen: Using netnography for marketing research in online communities. Journal of marketing research
1. Lafferty, N. T., & Manca, A. (2015). Perspectives on social media in and as research: A synthetic review. International Review of Psychiatry
1. Lally, V., Sharples, M., Tracy, F., Bertram, N., & Masters, S. (2012). Researching the ethical dimensions of mobile, ubiquitous and immersive technology enhanced learning (MUITEL): A thematic review and dialogue. Interactive Learning Environments
1. Mehta, R. & Sivadas, E. (1995). Comparing response rates and response

content in mall versus electronic mall surveys. *Journal of the Market Research society*

2. Miller, T. I., Kobayashi, M., Caldwell, E., Thurson, S & Collett. B. (2002). *Citizen Surveys on the Web: General Population Surveys of Community Opinion*. *Social Science Computer Review*

1. Mislove, A. (2009). *Online Social Networks: Measurement, Analysis, and Applications to Distributed Information Systems*. Houston, Texas.

1. Moor, J. H. (1985). What is computer ethics?. *Metaphilosophy*

1. Moreno, M. A., Goniou, N., Moreno, P. S., & Diekema, D. (2013). Ethics of social media research: Common concerns and practical considerations. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*

1. O'Connor, H., Madge, C., Shaw, R., & Wellens, J. (2008). Internet-based interviewing. *The Sage handbook of online research methods*

1. Quilici-Gonzalez, J. A., Kobayashi, G., Broens, M. C., & Gonzalez, M. E. Q. (2012). Ubiquitous computing: any ethical implications?. In *Ethical Impact of Technological Advancements and Applications in Society*, IGI Global.

1. Sadri, F. (2011). *Ambient intelligence: A survey*. *ACM Computing Surveys*

1. Samuel, G., & Buchanan, E. (2020). Guest editorial: Ethical issues in social media research. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics*

1. Shi, L. L., Liu, L., Wu, Y., Jiang, L., Panneerselvam, J., & Crole, R. (2019). A social sensing model for event detection and user influence discovering in social media data streams. *IEEE Transactions on Computational Social Systems*

1. Sloan, L., Jessop, C., Al Baghal, T., & Williams, M. (2020). Linking survey and Twitter data: Informed consent, disclosure, security, and archiving. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics*,
 2. Stephen P. Borgatti, Ajay Mehra, Daniel J. Brass and Guiseppe Labianca, 2009, "Network Analysis in the Social Sciences", *Science*
-
1. Townsend, L., & Wallace, C. (2016). *Social media research: A guide to ethics*. University of Aberdeen
-
1. Van Selm, M., Jankowski N.W (2006). *Conducting Online Surveys, Quality & Quantity*
-
1. Veatch RM. (2016). *The Basics of Bioethics*, 4th ed. London: Routledge Press
-
1. Viljoen, K., & Cilliers, L. (2018, October). Developing awareness of ethical principles of social media research in research ethics committees. In *Conference proceedings of 6th International Conference on Ethics Education*, Stellenbosch, South Africa.
-
1. Viljoen, K., & Cilliers, L. (2019). The ethics of conducting research using social media: A discussion case. *Transforming society using ICT: Contemporary discussion cases from Africa*, UNISA, Pretoria.
-
1. Warrell, J., & Jacobsen, M. (2014). Internet research ethics and the policy gap for ethical practice in online research settings. *Canadian Journal of Higher Education*

«Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής

πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.»

Υπογραφή: ΞΑΝΘΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

6-11-2022